

DÜNYADA BÖLGESEL VE KÜRESEL SAVAŞ RİSKİ TAŞIYAN: DONDURULMUŞ ÇATIŞMA ALANLARI

REGIONAL AND GLOBAL WAR RISKS IN THE WORLD: FROZEN AREAS OF CONFLICT

Mustafa ÖZALP

Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-7311-6173, mustafa.ozalp@bozok.edu.tr.

Kabul Tarihi /
Accepted:
13 Ağustos 2024

İletişim /
Correspondence:
Mustafa ÖZALP

Benzerlik Oranı/
Plagiarizasyon: %12

Makale
Türü/Article
Type: Araştırma
Makalesi/
Research Article

ÖZET

ABD hegemonyasında kurulan Soğuk Savaş sürecinde, ABD Avrupa ülkeleri ile birlikte Sovyetler Birliğinin çökertilmesini hedef almıştı. 1970'lerin başından itibaren ABD; Sovyetlere karşı, Çin'i de yanına alıp, dünya sitemine bütünleştirip, Avrupa ülkeleri ile birlikte Sovyetler Birliği'ni çökertmiştir. Gerek iki kutuplu dünya düzeninde, gerekse 90'ların başından itibaren başlayan tek kutuplu (ABD) dünyada, ABD ve müttefikleri (Avrupa, Japonya ve Çin gibi) 2000'li yılların başına kadar mutlu mesut bir hayat sürdürmüşlerdir.

21. yüzyılın ilk çeyreğine gelindiğinde ABD'nin hegemonik gücünün zayıfladığı, buna paralel olarak da Çin başta olmak üzere irili ufaklı birçok güç merkezinin ortaya çıktığı görülmektedir. Dünya; iki kutuplu ve/veya tek kutuplu düzeninin çöktüğü, çok kutuplu uluslararası ilişkiler karmaşası içerisinde. ABD ve müttefikleri eskisi gibi kazan kazan durumunda değil, adeta kaybet kaybet durumundadır. ABD-Çin rekabetine paralel olarak, Çin yükselirken, Rusya-Ukrayna savaşından dolayı da Avrupa'nın ekonomisi zayıflamaktadır.

Batılı yöneticilerin Gazze'deki katliamlarına göz yumması, diğer taraftan Ukrayna'daki savaşa gözünü dört açması, Batı değerlerinin sorgulanmasını beraberinde getirerek, çöküşünü başlatmıştır. Dünya büyük bir burana girmiş, bu buhran büyük değişim ve dönüşüme gebe durumundadır. Dünyada büyük bir güç boşluğu bulunmakla birlikte, bu boşluk içerisinde buhranla yoğrulmuş köklü sorunlar vardır. Bu sorunlar; Küresel ısınma, iklim değişikliği, çevre sorunları, enerji güvenliği, gıda, su, göç, siber saldırılar, yapay zeka, dezenformasyonlar, eşitsizliğin artması ve adaletin çökmesidir. Dünyada sorunların atışına paralel olarak, sorgulamalar ve sisteme başkaldırı artmıştır. Tüm bu gelişmelerin sonucunda dünya bölgesel ve küresel olarak büyük çaplı, birçok krize gebe durumundadır. Öyle ki bu krizlerden her hangi biri Üçüncü Dünya Savaşı'na sebebiyet verebilecek kadar kuvvetlidir.

Bu çalışmanın temel konusu; Tayvan, Kuzey Kore, Kuril Adaları, Keşmir, Karabağ, Zengezur Koridoru, Arktik Bölgesi, Süveyş Kanalı, Hürmüz ve Babel Mendep boğazları gibi dünyanın çeşitli bölgelerinde çıkabilecek ufak bir kıvılcımın sonucunda, üçüncü Dünya Savaşı'na dönüşebilme potansiyelini araştırmaktır. Bununla birlikte çalışmanın temel amacı dünyadaki dondurulmuş çatışma alanı olarak ifade edilen bölgesel ve küresel ölçekte, egemenlik boşluğu bulunan, ihtilaf alanları üzerinden ortaya çıkabilecek büyük dünya savaşına giden süreci analiz etmektir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuç ise, yukarıda bahsedilen egemenlik boşluğu bulunan ihtilaf alanları ve ABD-Çin rekabeti üzerin yaşanan krizler; üçüncü Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin şimdiden duyulduğunu vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Üçüncü Dünya Savaşı, Kriz Bölgeleri, Dondurulmuş Çatışmaları, Çin, ABD, Türkiye, Rusya, Hindistan ve Japonya

ABSTRACT

During the Cold War, which was established under the hegemony of the US, the US, together with the European countries, aimed at the collapse of the Soviet Union. From the early 1970s onwards, the US took China with it against the Soviet Union, integrated it into the world system and, together with European countries, destroyed the Soviet Union. Both in the bipolar world order and in the unipolar (US) world that began in the early 1990s, the US and its allies (such as Europe, Japan and China) lived happily ever after until the early 2000s.

By the first quarter of the 21st century, the hegemonic power of the United States has weakened, and in parallel, many large and small power centers, especially China, have emerged. The world is in the chaos of multipolar international relations, where the bipolar and/or unipolar order has collapsed. The US and its allies are not in a win-win situation as before, but rather in a lose-lose situation. In parallel with the US-China rivalry, China is on the rise, while Europe's economy is weakening due to the Russia-Ukraine war.

The fact that Western leaders turned a blind eye to the massacres in Gaza, on the one hand, and to the war in Ukraine, on the other, brought Western values into question and started the collapse of Western values. The world has entered a great crisis and this crisis is pregnant with great change and transformation. While there is a great power vacuum in the world, within this vacuum there are deep-rooted problems that have been merged with the crisis. These problems are global warming, climate change, environmental problems, energy security, food, water, migration, cyber-attacks, artificial intelligence, disinformation, increasing inequality and the collapse of justice. Parallel to the increase in problems in the world, questioning and rebellion against the system have also increased. As a result of all these developments, the world is facing many regional and global crises. In fact, any one of these crises is strong enough to cause the Third World War.

The main subject of this study is to investigate the potential of a small spark in various parts of the world such as Taiwan, North Korea, Kuril Islands, Kashmir, Karabakh, Zangezur Corridor, Arctic Region, Suez Canal, Hormuz and Babel Mandep straits to turn into World War III. In addition, the main objective of the study is to analyze the process leading to a major world war that may emerge over the disputed areas with sovereignty gaps on a regional and global scale, which are referred to as frozen conflict areas in the world.

The conclusion of this study is that the aforementioned crises over disputed areas with sovereignty gaps and the US-China rivalry emphasize that the footsteps of the third World War are already being heard.

Keywords: Third World War, Crisis Zones, Frozen Conflicts, China, USA, Turkey, Russia, India and Japan

1. GİRİŞ

21. Yüzyılın ilk çeyreğini yaşayan dünyamızdaki mevcut uluslararası düzende, artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığı ayan beyan ortadadır. Soğuk Savaş sona erdikten sonra ABD öncülüğünde oluşturulan tek kutuplu uluslararası ilişkiler hegemenyasına, dünyanın farklı milletlerinden, farklı coğrafyalarından ve farklı devletlerinden büyük başkaldırı ve meydan okumalar ortaya çıkmıştır. Bu başkaldırı ve meydan okumalara paralel olarak, farklı devletler kendi ulusal ve uluslararası güvenliklerini sağlayabilmek için farklı ittifak arayışlarına girmekle birlikte; ekonomik, askeri ve siyasi ilişkilerinde çeşitliliğe daha fazla yer vermeye başlamışlardır. Bu durum ise içerisinde bulunduğumuz çok kutuplu mevcut uluslararası ilişkiler düzeninin başlamasını beraberinde getirmiştir.

Çeşitli sebeplerden ötürü ABD'nin ekonomik, siyasi ve askeri olmak üzere birçok yönden zayıflamasına paralel olarak; Çin başta olmak üzere, dünyada Hindistan, Güney Afrika, Japonya, Fransa, Almanya, Brezilya, Sudi Arabistan ve Türkiye gibi irili ufaklı güç merkezleri ortaya çıkmıştır. Bu güç merkezlerinde bulunan ülkeler, Soğuk Savaş dönemine nazaran, günümüzde ABD yörüngesinden daha bağımsız hareket edebilmeye başlamışlardır. Örnek olarak:

- Rusya-Ukrayna savaşı başladığında; Sudi Arabistan'ın da içerisinde bulunduğu OPEC ülkelerinin, ABD'nin ısrarına rağmen petrol arzını arttırmamaları. Eğer OPEC üyeleri Rusya-Ukrayna savaşının başladığı 2022 yılının ilk aylarında petrol arzını arttırmış olsalardı, petrol fiyatlarında kısmen de olsa bir düşüş yaşanacaktı. Bu durumda ise Rusya, ekonomik olarak, savaşın başladığı ilk aylarda dezavantajlı duruma düşecekti.
- Türkiye'nin, Rusya'dan S400 hava savunma sistemlerini alması.
- İsrail'in, Filistin halkına yönelik yaptığı katliamlar karşısında, Güney Afrika'nın; İsrail'in yargılanması hususunda Uluslararası Adalet Divanı'na başvuruda bulunması ve Türkiye'nin de bu başvuruyu resmi olarak desteklemesi.
- Birçok yönden büyüyen Çin ve buna paralel olarak da birçok yönden zayıflayan ABD karşısında, Hindistan'ın kısmen de olsa bir denge unsuru olarak ortaya çıkması, dünyanın büyük bir değişim ve dönüşümde olduğunu göstermektedir.

Tarih boyu dünyadaki büyük değişim ve dönüşümler hep buhranlı ve çatışmalı geçmiştir. Diğer bir ifadeyle içerisinde bulunduğumuz mevcut uluslararası ilişkiler karmaşası, önümüzdeki kısa vadeli yıllara yönelik çok büyük bölgesel ve küresel çatışmalara gebe durumundadır. Sebebi ise içerisinde yaşadığımız yerküremiz, çözülmesi çok güç olan ve devletlerin sadece bölgesel ve küresel işbirliklerinin sonucunda çözülebilecek, devasa problemler sarmalı ile karşı karşıyadır. Çözülmesi çok güç olan bu devasa problemler sarmalı ise: Küresel ısınma, iklim değişikliği, çevre sorunları, enerji güvenliği, gıda, su, göç, siber saldırılar, yapay zeka, dezenformasyonlar, eşitsizliğin artması ve adaletin çökmesidir.

İçerisinde bulunduğumuz mevcut mevcut uluslararası ilişkiler karmaşası yukarıdaki problemleri bırakın çözmek yerine, adeta körüklemektedir. Yukarıda sayılan mevcut problemlerin nerdeyse tamamı, birbirinin devamı ve/veya birbirini tetikler durumdadır. Birini çözmeden hepsini çözmek ve/veya hepsini çözmeden birini tam olarak çözmek mümkün değildir. Dünyadaki tüm büyük değişim ve dönüşümler, diğer bir ifadeyle bir başat gücün yerini başka bir başat gücün alması, hep kanlı büyük savaşlarla olmuştur.

Bu çerçevede, bu makalenin temel konusu: Bulunduğu bölgede, büyük savaşlara sebebiyet verebilecek şekilde dünya ölçeğinde tartışmalı, kriz yoğunluğu yüksek, vekâletler savaşına konu olabilecek veya dondurulmuş çatışma bölgesi olarak bilinen bölgelerden,

çıkabilecek bir kıvılcımla, 3. Dünya Savaşı'nı beraberinde getirebilecek coğrafyalardır.

Bu makalenin bütününde değerlendirilecek büyük bölgesel ve küresel savaşlara, diğer bir ifadeyle 3. Dünya Savaşı'nın çıkışına sebebiyet verebilecek kadar önemli olan dünyadaki tartışmalı, kriz yoğunluğu yüksek, dondurulmuş çatışma bölgeleri aşağıda sıralanmıştır. Bu Bölgeler:

- 1) Asya Pasifik: Çin-Tayvan-ABD, Japonya-Çin-ABD, Kuzey Kore-ABD, Hindistan-Çin, Güney Kore-Çin, Çin-Tibet ve Rusya-Japonya arasında Kuril Adalarına dar gerilimler. Bununla birlikte Çin, Güney Çin Denizi'nde bulunan birçok Asya Pasifik ülkesi ile deniz yetki alanlarının paylaşımına dair sorunludur. Diğer bir ifadeyle Asya Pasifik ülkelerinin neredeyse tamamı Güney Çin Denizi'nin paylaşımına ilişkin birbirleriyle husumetlidirler. Çin ise hepsi ile husumetlidir.
- 2) Uzak Doğu: Keşmir sorunu, Hindistan-Pakistan-Çin sınır anlaşmazlıkları.
- 3) Orta Asya ve Kafkaslar: Gürcistan'ın Batı'ya yönelimi, Zengezur Koridoru'nun belirsizliği, Ermenistan-Karabağ sorunu, Fergana Vadi üzerindeki anlaşmazlıklar, Doğu Türkistan'da Türklere yaşatılan zulümler.
- 4) Orta Doğu: Filistin-İsrail çatışması, Babülmendep Boğazı, İran-Basra Körfezi, Süveyş Kanalı, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımı sorunu, Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki yayılmacı girişimleri.
- 5) Doğu Avrupa ve Balkanlar: Rusya-Ukrayna Savaşı, Bosna Hersek-Sırbistan-Kosova gerginliği.
- 6) Doğu Akdeniz: Deniz yetki alanlarının paylaşımına yönelik anlaşmazlıklar, Ege Denizi'nde Yunanistan yayılmacılığı.
- 7) Arktik Bölgesi: Kuzey Buz Denizi bölgesindeki deniz yetki alanlarının ve enerji rezervlerinin paylaşımına dair çatışmalar. Buzulların erimesine paralel olarak açılan yeni ticaret güzergâhlarının kontrolü ve paylaşımına yönelik anlaşmazlıklar.
- 8) Afrika Kıtası: Bölgede sık sık tekrarlanan darbeler. Fransa ve ABD'nin Afrika'da nüfuzu azalmaktadır. Buna paralel olarak Rusya, Çin ve Türkiye'nin bölgede artan siyasi, ekonomik askeri ve kültürel etkinliği.

2. BÖLGESEL NİTELİKLİ SAVAŞLARLA DEVAM EDEN İSTİKRARSIZLIKLAR KARŞISINDA HIZLA YÜKSELEN SİLAHLANMA YARIŞI

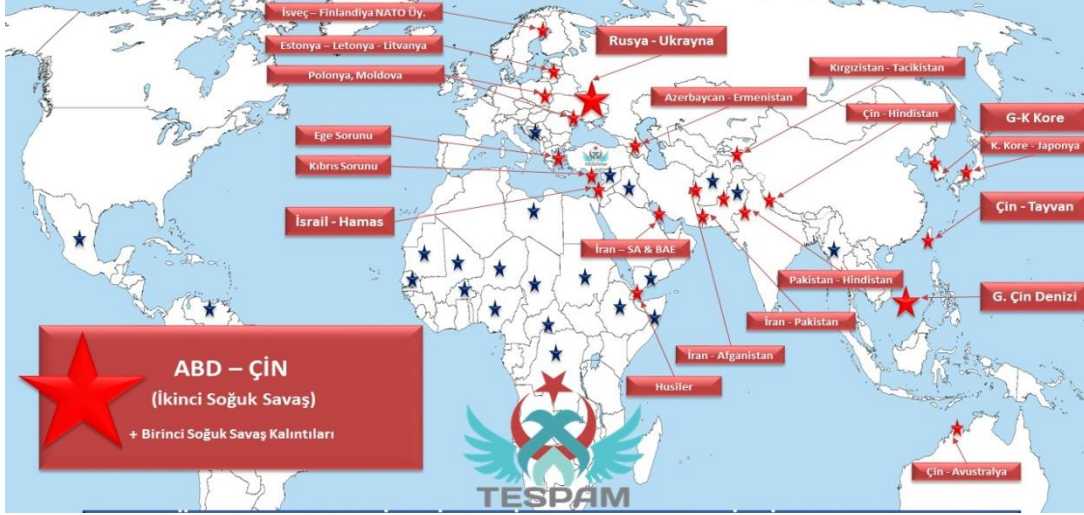
1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra İki Kutuplu dünya düzeni olarak adlandırılan, Soğuk Savaş dönemi sona ermişti. Yaklaşık olarak 1991'den 2008 yılına kadar olan süreçte, dünya ağırlıklı olarak ABD hegemonyası ile yönetilmiştir. Bu aralık ise genel itibariyle Tek Kutuplu Uluslararası Düzen olarak adlandırılmıştır. 2008 Yılında Balkanlar'da, Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesi, ardından aynı yıl içerisinde Rusya'nın Gürcistan'a saldırmasının sonucunda, Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlıklarını ilan ederek Rusya'ya katılması, dünyada büyük bir dönüşümün başlangıcı olmuştur. Çünkü ABD; Doğu Avrupa ve Balkan ülkeleriyle birlikte, Baltık ve İskandinav ülkelerinin Avrupa Birliği (AB) ile entegrasyonunu arzulamıştır, buna paralel olarak da Rusya'nın bu bölgelerde nüfuzunu kırmayı hedeflemiştir. Bundan dolayı ilgili bölgeleri bir nevi arka bahçesi olarak gören Rusya 2008'de Gürcistan'a, 2014'de Kırım'a ve son olarak da 2022'de de topyekûn Ukrayna'ya saldırmıştır.

ABD destekli, AB'nin Doğu Avrupa ve Balkanlar başta olmak üzere, Baltık ve İskandinav ülkelerine doğru genişleme sürecine girmesi, buna paralel olarak Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO ve AB üyeliğine kabul edileceğine ilişkin Batı tarafından açıklamaların yapılması, Rusya ve Batı arasında 2. Soğuk Savaş senaryolarını tekrar başlatmıştır (Yıldız, 2022: 161-162).

Dünyanın, 2. Soğuk Savaş durumu diye adlandırabileceğimiz karmaşaya tekrar girmesinin altında yatan sebepler sadece Rusya-Batı gerginliği değildir. Çin'in 1970'li yıllardan itibaren günümüze kadar olan süreçte siyasal, ekonomik, askeri, teknolojik, bilimsel ve kültürel yönler başta olmak üzere birçok alanda çok önemli gelişmeler kaydetmesi ABD-Rusya kutbuna, yeni bir kutup olarak

eklemlenmiştir. Diğer bir ifadeyle Çin'in, uluslararası ilişkiler karmaşasındaki rolü önemli oranda artmıştır. Bununla birlikte Hindistan, Güney Afrika, Sudi Arabistan, Japonya, Almanya, Fransa ve Türkiye gibi ülkelerin dünyadaki güç konumlarının belirlenmesinde önemli etkileri ortaya çıkmıştır. Tüm bu ve bunların dışında gerçekleşen gelişmelerin sonucunda; “yer kürede, barış içerisinde yaşamanın umutları giderek azalır hale gelmiştir”.

Harita 1: Bölgesel ve Küresel Dengeleri Etkileyebilecek Çatışma ve İhtilaf Alanlar

Kaynak: Tespam

Yukarıda da ifade edildiği gibi dünya 2. Soğuk Savaş dönemine girmiştir. Fakat bu dönem 1. Soğuk Savaş döneminkinden oldukça farklıdır. Sebebi ise 1945 ve 90'lı yıllar arasındaki Soğuk Savaş, iki kutuplu düzenden, yani ABD ve Sovyetler Birliği'nden ibaretti. Günümüz Soğuk Savaş dönemi ise içerisinde ABD, Rusya ve Çin başta olmak üzere Hindistan gibi dengeleri etkileyebilecek küçük ve orta ölçekli güç merkezleri ortaya çıkmıştır.

Günümüz uluslararası ilişkiler karmaşasında, devletler birbirlerine karşı ekonomik üstünlük sağlayıp, bunun üzerinden üstünlük elde edip hegemonyalarını sürdürmez duruma gelmişlerdir. Tıpkı ABD ve Çin arasında 2018 yılında başlayan ticaret savaşlarında olduğu gibi ABD, ekonomik ambargolarla ne Çin'i, ne de Rusya'yı kendi hegemonyası altına alamamıştır. Bu durum son yıllarda dünyadaki silahlanma yarışının hızla artmasına sebebiyet vermiştir. Dünya halklarında da çok büyük bir bölgesel ve küresel savaş çıktı çıkacak ve/veya 3. Dünya Savaşı'nın arifesindeyiz, şeklinde genel bir kanaat oluşmuş durumdadır.

Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI)'nün verilerine göre, 2023 yılında tüm devletlerin savunma harcamaları rekor düzeyde zirve yaparak bir önceki yıla oranla %6.8 artış göstererek, 2,443 trilyon dolar olmuştur (Kasapoğlu, 2024: AA). SIPRI verilerine sırasıyla ABD, Çin, Rusya, Hindistan ve Suudi Arabistan'ın içerisinde bulunduğu bu 5 ülke, 2023'te savunma harcamaları en yüksek olan ülkeler olmakla birlikte, bu 5 ülkenin toplam savunma harcamaları, toplam dünya savunma harcamalarının %61'ini oluşturmuştur (Gönültaş, 2024: AA).

Tablo 1. Bazı Ülkelerin 2023 Yılındaki Savunma Harcamaları ve Bu Savunma Harcamaların 2014-2023 Yılları Arasındaki Artış Oranları. (Mrd. Dolar)

Ülkeler	2023		2022 ve 2023	2019-2023
	Yılı	Toplam	Yılları	Yılları
	Savunma		Arasındaki	Arasındaki
	Harcamaları		Artış oranı	Artış oranı
	(Mrd. Dolar		%	%

ABD	916	2,3	9,9
Çin	296	6	60
Rusya	109	24	
Hindistan	83,6	4,2	44
Sudi Arabistan	75,8	4,3	
Ukrayna	64,8	51	
İsrail	27,5	44	
Türkiye	15,8	37	59
İran	10,3	0,6	

Kaynak: Gönültaş, Bahattin, 2024, AA

Tablo 1’de de görüldüğü gibi SIPRI’nın verilerine göre 2019-2023 arasında savunma harcamaları en fazla artan dört ülke sırasıyla %60 oranında Çin, %59 oranında Türkiye, %44 oranında Hindistan ve %9,9 oranında da ABD’dir. 2022-2023 Yılları arasında %51 oranında Ukrayna, %44 oranında İsrail ve %37 oranında da Türkiye’nin savunma harcamalarının önemli oranda arttığı görülmektedir. Bu artışta Rusya-Ukrayna ve Filistin-İsrail savaşlarının önemli etkisi olmuştur.

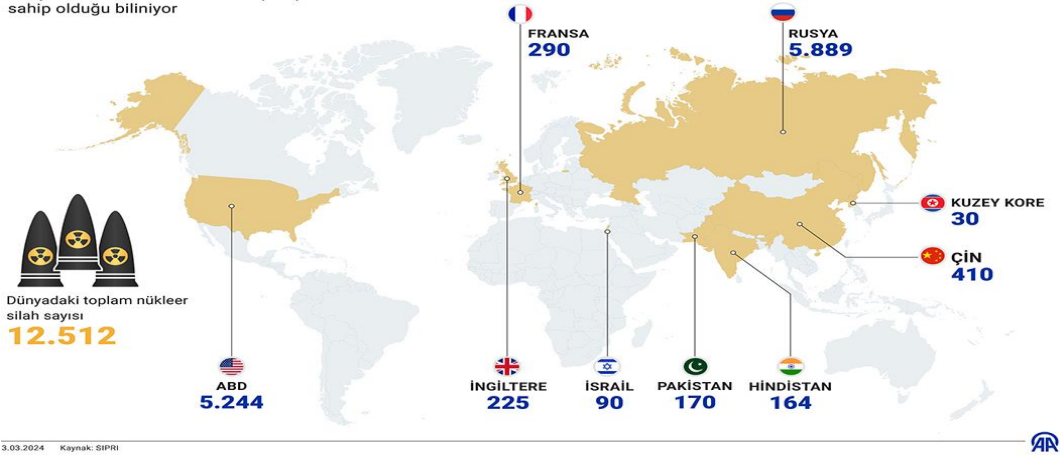
SIPRI’nın verilerine göre 2023 yılında İsrail silah ithalatının %69’unu ABD’den, %30’unu Almanya’dan ve %0,9’unu da İtalya’dan tedarik etmiştir. Bu üç ülke İsrail’in en büyük silah ithalatçıları arasında yer almıştır. Diğer taraftan Fransa, Avusturya ve İngiltere gibi devletler de İsrail’in silah ithalatçıları arasındadır (Sakman, 2024: AA).

Son yıllarda gerek darbelerden, gerekse ekonomik krizlerden dolayı Afrika ülkelerinin silah ithalatlarında önemli oranda azalma görülmektedir. Afrika’ya en çok silah ihracatı yapan dört ülke sırasıyla %24 Rusya, %16 ABD, %13 Çin ve %10’luk oranla Fransa’dır (Aslan, 2024). Afrika’da 2023 yılının Temmuz ayında Nijer, Mali, Gine Çad, Sudan ve Burkina Faso gibi ülkelerde gerçekleşen darbeler sonucunda; bu ülkelerde başta Fransa olmak üzere ABD’nin nüfuzu azalmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak başta Rusya ve Çin olmak üzere Türkiye’nin etkinliği artmıştır. Nitekim yukarıda da görüldüğü gibi Rusya ve Çin’in Afrika’ya sağlamış olduğu silah ihracatlarındaki artış oranları, bu iki ülkenin Afrika’da kendilerine daha fazla alan açtıklarını yansıtmaktadır.

SIPRI’nın verilerine göre her ne kadar Orta Doğu ülkelerinin silah ithalatları çok yüksek olsa da, 2014-2019 ve 2019-2023 yıllarını kapsayan dörder yıllık dönem aralıklarında toplamda %12’lik bir azalma söz konusudur. Orta Doğu ülkelerinin en büyük silah tedarikçisi sırasıyla ABD (%52), Fransa (%12), İtalya (%10), ve Almanya’dır (7,1). Bölgede en çok silah ithalatı yapan üç ülke ise sırasıyla Suudi Arabistan, Katar ve Mısır’dır (Aslan, 2024: AA).

SIPRI’nın raporuna göre 2019-2023 yılları arasında Türkiye Savunma ürünleri ihracatı bakımından, %1,6’lık pay ile dünyada 11 sırada yer almaktadır. 2014-2018 yılları arasında %0,7 olan bu oran, dörder yıllık dönem arasında (2019-2023) %106 oranında bir artış göstermiştir (Aslan, 2024: AA).

Harita 2: Dünyadaki Nükleer Silahların Ülkelere Göre Sayısal Dağılımı

Kaynak: Ekip, Tuğba Altun, 2024, AA.

Harita 2 ve tablo 2 incelendiğinde dünyada 9 ülkede var olduğu bilinen, nükleer başlık sayısında önemli oranda artış olduğu görülmekle birlikte, buna paralel olarak nükleer harcamalarda oldukça artmış durumdadır. SIPRI verilerine göre dünyada 12 bin 512 nükleer savaş başlığı vardır. 2019-2022 yılları arasında dünya nükleer harcamaları 10 milyar dolar artarak, 82,9 milyar dolar olmuştur. Harita 2’de de görüldüğü gibi dünyada en fazla nükleer savaş başlığına sahip ülkeler sırasıyla Rusya, ABD, Çin, Fransa, İngiltere, Hindistan, Pakistan, İsrail ve Kuzey Kore’dir.

Tablo 2: 2019-2022 Yılları Arasında 9 Ülkenin Nükleer Savunma Harcamaları (Milyar Dolar)

ÜLKELER	2019	2020	2021	2022
ABD	35,4	37,4	44,2	43,7
ÇİN	10,4	10,1	11,7	11,7
RUSYA	8,5	8	8,6	9,6
İNGİLTERE	8,9	6,2	6,8	6,8
FRANSA	4,8	5,7	5,9	5,6
HİNDİSTAN	2,3	2,48	2,3	2,7
İSRAİL	1	1,1	1,2	1,2
PAKİSTAN	1	1	1,1	1
KUZEY KORE	600 milyon	667 milyon	642 milyon	589 milyon
Toplam	72,9	72,6	82,4	82,9

Kaynak: Ekip, Tuğba Altun, 2024, AA.

3. ASYA PASİFİK’TEKİ ÇATIŞMA BÖLGELERİ

Asya Pasifik bölgesinin bölgesel gücü hiç şüphesiz ki Çin’dir. Çin’den sonra bölgede Japonya, Hindistan, Güney Kore, Tayvan ve Kuzey Kore önemli bölgesel aktörlerdir. Bölgede bulunan bu devletlerin neredeyse her birinin; birbirleri ile siyasi, ekonomik, askeri ve deniz yetki alanlarının paylaşımı konuları başta olmak üzere birçok anlaşmazlıkları vardır. Asya Pasifik’teki ülkelerin neredeyse tamamı ele alındığında; Çin, Kuzey Kore hariç tüm devletlerle husumetlidir. Buna paralel

olarak bölgede ABD'nin ise, Çin ve Kuzey Kore dışında nerdeyse tüm devletlerle sıcak ilişkileri vardır. Dünyanın iki en önemli süper gücü olan ABD ve Çin Asya Pasifik bölgesi başta olmak üzere birbirleri ile siyasal, ekonomik, askeri ve teknolojik alanlarda rekabet halinde olmakla birlikte, birbirlerine karşı husumet beslemektedirler. Bu durumun en açık örneği ise 2018 yılında iki ülke arasında ticaret savaşları olarak adlandırılan, karşılıklı siyasal ve ekonomik ambargolarla başlayan gerginliklerdir. 2023 Yılında ABD hava sahasında bir balon dolaşmaya başlamış, ABD ise bu balonu Çin'in casusluk amacı ile yolladığını açıklayarak, yapılması planlanmış dışişleri bakanı Antony Blinken ziyareti iptal edilmiştir. ABD bölgede Kuzey Kore'nin dışında, tüm devletleri Çin'e karşı örgütlemektedir. Bu çerçevede özellikle Japonya, Tayvan ve Güney Kore'yi kullanmaktadır. ABD bu ülkelerle bölgede sayısı her geçen yıl artan askeri tatbikatlar yapmaktadır. Bölge devletleri arasında deniz yetki alanlarının paylaşımına yönelik anlaşmazlıklardan doğan bir takım sorunlar vardır. ABD bu sorunları körükleyerek, bölgede kendi lehine bir durum oluşturmaya çalışmaktadır. Diğer bir ifadeyle ABD, Çin'in dünyada yükselişine karşı Hindistan'ı yanına çekmeye çalışmaktadır. Nitekim 2023 yılının Eylül ayında Hindistan'da yapılan, G20 Liderler Zirvesi'de ABD ve AB'nin desteğiyle "Hindistan-Orta Doğu-Avrupa Ekonomik Koridoru'nun" inşasına yönelik mutabakat zaptı imzalanmıştır. Tabii olarak bu antlaşma bölgede Hindistan'ı ön plana çıkarmayı ve Çin'in Kuşak Yol Projesine balta vurmaya hedeflemiştir. Batı'nın; Hindistan'dan başlayıp Avrupa'ya ulaşmasını ümit ettiği, bu koridor projesinin güzergâhları detaylı incelendiğinde, bu projenin ölü doğduğu, finansal maliyetler bakımından açık ve ne bir şekilde görülmektedir.

1900'lerin başında Çin'deki imparatorluk sistemi çökmüştür. Bu çöküşün ardından Çin Komünist Partisi 1921 yılında ilk ulusal kongresini toplamıştır. 1945-1949 yılları arasında Çin'de Mao Zedong liderliğindeki komünistler ve Chiang Kai-shek liderliğindeki milliyetçiler arasında şiddetli iç savaşlar yaşanmıştır. Bu iki ayrı ideolojik kamplaşmanın sonucunda komünistler bugünkü Çin ankarasında 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyetini kurmuşlardır. Milliyetçiler ise bugünkü Tayvan adasına kaçarak ayrı bir devlet kurmuşlardır (Kişi, 2023: 33). Her iki oluşumda kuruldukları günden, günümüze kadar birbirlerini tanımamaktadırlar.

Çin halkı; Japonya, Hindistan ve Rusya ile yapmış olduğu savaşlar ve iç karışıklıklardan dolayı, 1970'li yıllara kadar çok ciddi açlık ve kıtlık günleri geçirmiştir. Çin halkının kaderi, 1970 yılından itibaren değişmeye başlamıştır. Sebebi ise ABD, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ile mücadele edebilmek için Çin'le ittifak ilişkisini geliştirmeye başlamıştır. ABD 1970'e kadar milliyetçilerin yaşadığı bugünkü Tayvan adasında bulunan devleti resmi olarak tanımıştır. Birleşmiş Milletler'de de o yıllara kadar Tayvan temsil edilmiştir. ABD, Çin'i o yıllara kadar tanımamaktaydı. 1971 yılında ABD, Çin'i tanıyarak, Çin'i BM'nin güvenlik konseyine dâhil edip Tayvan'ı BM üyeliğinden çıkarmıştır (Kişi, 2023: 40). 1971 yılında ABD ve Çin arasında yapılan antlaşmaya göre ABD "Tek Çin" politikasını kabul etmiş ve Tayvan'ın Bağımsızlığı konusunda girişimde bulunmayacağını Çin'e taahhüt etmiştir (Özmen, 2022).

Çin'in 1971'de BM'ye, 2001'de dünya ticaret örgütüne üye olması gibi süreçlerden geçmesi, diğer bir ifadeyle Çin'in ekonomik olarak dünyaya açılması; Çin'i siyasi, askeri, ekonomik ve teknolojik olmak üzere birçok yönden bölgesel ve küresel bir güç haline getirmiştir. Gelinen noktada Çin, ABD hegemonik düzenine meydan okuyan bir ülke haline gelmiştir.

a. Asya Pasifik'te Çin-ABD Çatışmasında: Tayvan Sorunu

Çin-Tayvan sorununu temelde milliyetçilerle, komünistler arasındaki ideolojik farklılıklardan çıkmıştır. Ve/veya güç mücadelesi etrafında iktidarı ele geçirebilmek için 1945-1949 yılları arasında yaşanan iç savaşın günümüze kadar yansıdır. Her iki ülkede aynı dili konuşulmakta ve her iki ülkenin halkları da aynı etnik guruba mensuptur.

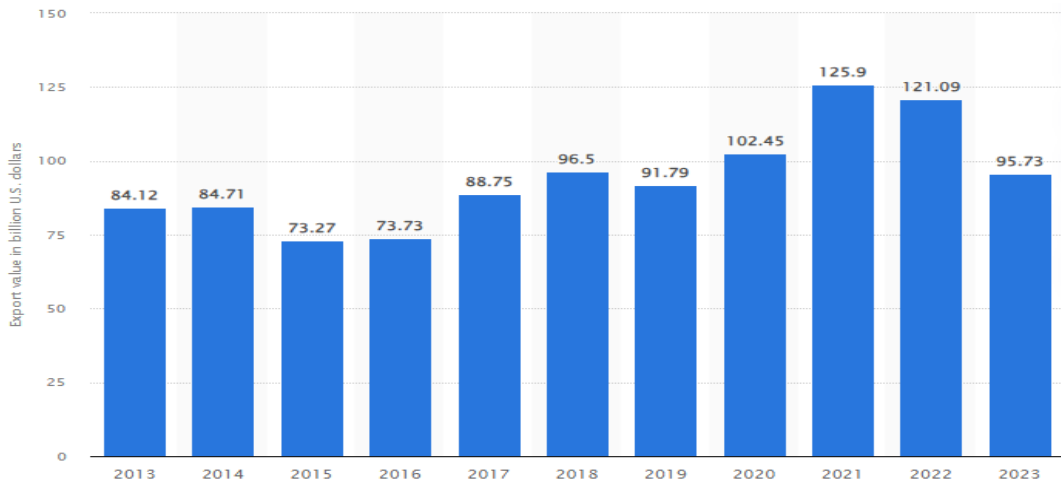
1949'da Çin'de komünistler tarafından, SSCB menşeli sosyalist-komünist değerler eşliğinde bir devrim gerçekleşmiştir. Bu süreçte emperyalizm ve kapitalizm, komünistler tarafından öteki olarak görülmüştür. Bununla birlikte ülke içerisindeki muhalif yapılarda diğer bir ifadeyle milliyetçiler "kapitalistlerin artıkları" olarak görülüp "karşı devrimci" olarak sınıflandırılmışlardır (Kişi, 2023: 27). Komünistlerin iktidarı ele geçirmesi, milliyetçilerin de Tayvan adasına kaçmaları Çin-Tayvan sorununu körüklemiştir. Çin güçlendikçe, Çin için Tayvan kadim bir kimlik sorununa dönüşmüştür. Çin

için Tayvan adeta milli bir meseledir. Çin, Tayvan'ı resmi olarak ülkesine kattığında gücünün doruğuna ulaşmış olabileceğini düşünmektedir. Bu sebeple Çin, Tayvan için "Tek Çin İki Sistem" politikasını gütmektedir (Kişi, 2023: 39).

ABD ise Çin'in Tayvan konusundaki hassasiyetlerini bildiğinden dolayı; Çin'in, Tayvan yarasına daima tuz taşımaktadır. ABD özellikle 2000'li yıllardan itibaren Çin'in yükselişine paralel olarak Tayvan üzerinden Çin'e gözdağı vermektedir. Bu sebeple ABD Tayvan'la sık sık askeri tatbikatlar yapmaktadır.

ABD'nin Tayvan sorununa müdahil olmasıyla, Tayvan sorunu Çin'in iç meselesi olmaktan çıkmış, bir dış mesele haline dönüşmüştür. Çin ise Tayvan'ı kendi iç sorunu olarak görmekte ve ABD'nin buna müdahil olmasını savaş sebebi saymaktadır. Benzer açıklamalar ABD kanadından da sık sık gelmektedir. Nitekim 2022 yılında ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi, Tayvan'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret esnasında da Çin ordu kuvvetleri Tayvan etrafında askeri tatbikatlar yapmıştır.

Grafik 1: 2013-2023 Yılları Arasında Tayvan'dan Çin'e Yapılan İhracat (Milyar dolar)

Kaynak: Ou , Xin, Statista, 2024

Tayvan dünyada yapay zeka, çip teknolojileri başta olmak üzere birçok teknolojik alanda ilerlemiş bir ülkedir. Statista'nın verilerine göre Tayvan'ın Çin'e yapmış olduğu ihracatta son yıllarda önemli oranda düşüşler olsa da; Çin, Tayvan dış ticaretinde birinci sırada yer almaktadır. İhracatının büyük bir kısmını Çin'e, yapan Tayvan olası bir kriz çıkması durumunda ekonomik olarak derin yara alacaktır. Buna paralel olarak Çin ekonomisi de derinden etkilenmesi büyük olasılık dâhilindedir. Kısaca Çin ve Tayvan ticari olarak iki önemli dost olmakla birlikte, siyasi olarak birbirine rakip iki önemli düşmandır. ABD ise bu düşmanlığı daima körüklemektedir. Karşılıklı bağımlılığın iki ülke arasında derin olması, krizlerin çıkmasının önünde şimdilik tampon görevi görmektedir.

Tayvan'ın dikkat etmesi gereken en önemli husus; Ukrayna, Rusya'ya nasıl yem olduysa Tayvan'da Çin'e yem olabilir. Çin'in dikkat etmesi gereken husus ise; Ukrayna savaşından dolayı Rusya'nın birçok yönden zarara uğradığını iyi analiz etmelidir. Savaşın kazananının olmadığı ve savaşı körükleyenlerin daima kazandığı bilinmelidir. Tayvan ve Çin'in birlikte ittifak kurup, ilişkilerine ABD'nin müdahil olmaması için gereken stratejileri geliştirmelidirler.

Tayvan, Çin için yerel bir sorun olmanın ötesine geçerek, ABD'nin müdahil olmasıyla küresel çaplı çok boyutlu problemler yumağına dönüşmüştür. Asya Pasifikte Tayvan sorunu bölgesel ve küresel odaklı kriz çıkartılmaya oldukça açık durumdadır. Diğer bir anlatımla Tayvan; ABD açısından Çin'e karşı ilerleyen yıllarda kullanılabilir, dondurulmuş çatışma alanı niteliğindedir.

b. Asya Pasifik'te ABD Yörüngesinde Bulunan Japonya'nın Çin ve Rusya İle Çatışma Alanları

ABD 2. Dünya Savaşı sürecinde Japonya'nın, Asya Pasifik'te yayılcı girişimlerini durdurmak ve kendi hegemonyasını Japonya'ya kabul ettirebilmek için 1945 yılında Hiroşima ve Nagasaki'ye iki ayrı atom bombası atarak, hem 2. Dünya Savaşı'nı sona erdirmiş hem de Japonya başta olmak üzere Sovyetler hariç tüm dünya üzerindeki gücünü pekiştirmiştir. 2. Dünya Savaşı'nın hemen ardından Japonya ve ABD arasında dostluk ve ittifak antlaşmaları imzalanmış, buna göre Japonya ülke içerisindeki asker sayısında kısıtlamalara giderek, savunma harcamalarına yönelik yatırım yapmayacağını, ABD'ye taahhüt etmiştir. 2022 yılında Rusya-Ukrayna savaşının başlamasıyla birlikte, Japonya savunma harcamalarını iki katına çıkaracağını duyurmuştur. Benzer gelişmeler Avrupa'da Almanya tarafından da gerçekleşmiştir. Japonya, ABD'nin direktifleri doğrultusunda, ABD ile yapılan 2. Dünya Savaşı sonrasındaki savunma antlaşmalarında değişiklikler yapmıştır. Diğer bir ifadeyle Japonya savunmaya yönelik kendi anayasasında büyük değişiklikler yapmıştır.

Asya Pasifik'te 2. Dünya Savaşı sonrasında günümüze kadar olan süreçte ABD ittifakında bulunan, Çin ve Rusya karşısında olan en büyük güç Japonya'dır. Çünkü Japonya'nın Çin'le Asya Pasifik'te deniz yetki alanlarının paylaşımı, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi sorunlar başta olmak üzere pek çok anlaşmazlıkları mevcuttur. Bölgede Çin ve Japonya tarihte birbirlerine karşı büyük savaşlar vermişlerdir. Bunlardan en büyükleri ise 1894-1895 ve 1937-1945 yılları arasındaki savaşlardır.

c. Japonya ve Rusya Arasındaki Kuril Adaları Sorunu

Rusya ve Japonya arasında Kuril Adaları'na yönelik anlaşmazlığın temeli 1800'lü yılların başında başlamıştır. Asya Pasifik'te Japonya ve Rusya arasında kuzeyden güneye doğru bir hat şeklinde sıralanan, yaklaşık bin 300 kilometrelik uzunluğa sahip, 56 adanın bulunduğu bölge, Kuril Adaları olarak adlandırılmaktadır (Yeltin, ve Kaşlılar, 2023: 88). Bu adaların toplam alanının yaklaşık 15,5 bin kilometrekare olduğu bilinmekle birlikte, üzerinde 20 binden fazla insan yaşamaktadır (Yeltin, ve Kaşlılar, 2023: 84). 1855 yılında Japonya ve Rusya arasında bu 56 adanın kendi aralarında paylaşımına yönelik ilk antlaşma imzalanmıştır. Daha sonra taraflar arasında çıkan anlaşmazlıklar sonucunda Japonya 1875 ve 1945 yılları arasında adalar üzerinde hâkimiyetini güçlendirmiştir. 2. Dünya Savaşı'nda ABD'nin, Japonya'ya atom bombası atmasının sonucunda Japonya zayıf duruma düşmüştür. 1945 yılında ABD, Sovyetler Birliği ve İngiltere tarafından düzenlenen Yalta Konferansı sonucunda; Sovyetler Birliği, Japonya'ya savaş açarak, Kuril Adaları'nın tamamını işgal etmekle kalmayıp, Mançurya bölgesini de işgal etmiştir (Yeltin, ve Kaşlılar, 2023: 84). Fakat Sovyetler birliği, İşgal ettiği Kuril Adaları'nı 1945 Yalta ve Kahire Konferansları'nda, uluslararası hukuk nezdinde yasallaştıramamıştır (Yeltin, ve Kaşlılar, 2023: 89). 1956 yılında Kuril Adaları'nın çözüme kavuşturulması yönünde Rusya ve Japonya arasında her ne kadar ortak deklarasyon imzalanmış olsa da günümüze kadar bir çözüm elde edilememiştir. 2019 yılında taraflar arasında barış görüşmeleri tekrar başlamış fakat ilerleme kaydedilememiştir. Günümüzde adaların tamamı üzerinde Rusya hâkimiyeti vardır. Rusya bu hâkimiyete gerekçe olarak, adaları 2. Dünya Savaşı sonrasında savaşla elde ettiğini belirtmektedir. Japonya ise Rusya'yı Adalar üzerinde işgalci olarak tanımlamaktadır.

2021 yılının sonunda Rusya-Ukrayna savaşının başlamasının arifesinde, Rusya Kuril Adaları üzerinde aylarca süren geniş çaplı askeri tatbikatlar yapmıştır. Bu tatbikatlara gerekçe olarak da terörle mücadele ediyoruz açıklamasında bulunmuştur. Rusya'nın tatbikatlarının bitmesinin hemen ardından Japonya da geniş çaplı askeri tatbikatlar düzenlemiştir (Yeltin, ve Kaşlılar, 2023: 91-92). Burada ilginç olan Japonya'nın tatbikatlarına, ABD donanmasından bir çıkarma gemisinin de katılmasıdır. Verilen mesaj ise Japonya'nın, Asya Pasifik'te Çin ve Rusya'ya karşı yalnız olmadığıdır. Ayrıca 2022 yılının Şubat ayında Rusya-Ukrayna savaşı başladıktan sonra, Rusya'ya karşı ABD'nin yanında Japonya, en sert yaptırımları uygulayan ülkelerden biri olmuştur.

Kuril Adaları bulunduğu konumdan dolayı, stratejik önemi oldukça yüksektir. Bununla birlikte bölgede 1,6 milyar ton petrol, 40 milyon ton titanyum, 270 milyon ton demir, 9,2 bin ton argenteum, 4 milyon ton Sulfür ve 20 ton da Renyum olduğu tahmin edilmektedir (Yeltin, ve Kaşlılar, 2023: 88).

Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası başlayan, üzerinde birçok barış görüşmeleri yürütülen ve bir türlü çözülemeyen yaklaşık 80 yıldır devam eden, Japonya ve Rusya arasındaki Kuril Adaları anlaşmazlığı Asya Pasifikte, bölgesel ve küresel çaplı büyük bir savaşa sebebiyet verebilecek,

dondurulmuş çatışma alanı niteliğindedir. 3. Dünya Savaşı'na sebebiyet verebilecek kıvılcımın ateşinin, Kuril Adaları üzerinden çikma ihtimali oldukça yüksektir.

d. Dış Dünyaya Kapalı Nükleer Silah Denemeleriyle Meşhur: Kuzey Kore

Dış dünyaya kapalı ABD, Japonya, Güney Kore ve Tayvan karşıtı; Çin, Rusya ve İran yanlısı olan Kuzey Kore, dünya basınında sık sık nükleer silah denemeleri ile meşhurdur. Dış dünyaya neredeyse tamamen kapalı olan Kuzey Kore'de halkın internet kullanımı yasaktır. Sadece belirli kişiler ve devlet adamları kullanabilmektedir. Komünist rejimle yönetilen Kuzey Kore sadece kendisi gibi komünist geçmişe sahip olan, Çin ve Rusya ile ilişki geliştirebilmiştir. Dünyanın geri kalanını neredeyse yok sayan Kuzey Kore lideri Kim Jong-Un, ülke dışı ziyaretlerini sadece Çin ve Rusya'ya yapmaktadır. Bunun dışında neredeyse hiçbir ülkeye resmi ziyaret düzenlememektedir. 2024 yılı Kuzey Kore ve Çin arasında ilişkilerin başladığı 75. yıl olduğu için iki ülke liderleri tarafından "Dostlu Yılı" olarak ilan edilmiştir (TRT Haber, 2024).

Kuruluşundan günümüze kadar Kuzey Kore, dış politikada dünyaya kapalı bir sistem oluşturmuş olmakla birlikte, iç politikada da Çin ve Sovyetler Birliği'nden daha katı bir sosyalist sistem belirlemiştir. Ülkeye sırasıyla 3 lider başkanlık yapmıştır. Bunlar Kim Il-sung, Kim Jong-il ve Kim Jong-un'dur (Kılıçdaroğlu ve Demir, 2023: 480). Kuzey Kore'nin dış politikası sürekli dışarıdan tehdit var algoritmasına dayalıdır. Bu sebeple ülke yönetimi askeri rejim odaklı olmakla birlikte, ülke gelirlerinin büyük bir kısmı savunma harcamalarına ayrılmaktadır. Kuzey Kore, Asya Pasifikte 2016-2017 yıllarında iki büyük nükleer silah denemesi yapmıştır. Ülke bunun dışında bölgede sık sık balistik füze denemeleri yapmaktadır. Öyle ki Kuzey Kore nükleer silahlarının ABD'ye ulaşabilecek menzilde olduğu ifade edilmektedir.

Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nden almış olduğu teknik ve teknolojik destek sayesinde askeri teknolojisini geliştirmekle kalmayan Kuzey Kore, o yıllarda nükleer teknolojisini de elde etmiştir. Genel itibariyle Çin ve Rusya ile ittifak içerisinde olan Kuzey Kore, dış politikasında müttefiklerine bile tam olarak güven duymamıştır. Öyle ki 1970'lerin başından itibaren Çin'in, BM Güvenlik Konseyi'ne üye olmasına ve liberal ekonomik düzene açılmasına karşı çıkmıştır. Buna paralel olarak Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, yeni kurulan Rusya Federasyonu'nun dünyaya açılmasını da eleştirmiştir. Yaşanan bu süreçlerin sonunda da Kuzey Kore içe kapanarak, savunma harcamalarını arttırmıştır. Artan savunma harcamalarına ve/veya bölgede denenen nükleer ve balistik füzelerin çokluğuna oranla, Kuzey Kore daha fazla içe kapanmıştır (Kılıçdaroğlu ve Demir, 2023: 480).

Soğuk Savaş döneminde dış ticaret hacmi bakımından kuzey Kore ekonomisinin büyük bir kısmını Sovyetler Birliği finanse etmiştir. Sovyetler Birliği dağıldığında ülke büyük bir ekonomik kriz ve kıtlıkla karşı karşıya kalmıştır. Rusya-Ukrayna savaşı ise Kuzey Kore için adeta can suyu niteliğinde olmuştur.

2023 yılı içerisinde Kuzey Kore, Rusya için 3 milyondan fazla top mermisi tedarik etmiştir. AB ülkeleri ise bir yıl içerisinde, 1 milyon 300 binden fazla top mermisi üretip Ukrayna'ya yollayamamışlardır. Sebebi ise Kuzey Kore ekonomisinin temeli sadece savunma odaklıdır (Laçiner, 2024).

1950-1953 yılları arasında Kore Yarımadası'nda, Kore Savaşı gerçekleşmiştir. (Karabulut, 2020: 64-65) Bu savaş sonucunda ada halkı güney ve kuzey olarak ikiye ayrılmıştır. Her iki ada halkı da aynı etnik guruba sahip ve aynı dili konuşmaktadırlar. Tek fark ise Güney Kore halkının kapitalist, liberal ve demokratik sistemi benimsemesi, Kuzey Kore halkınınsa komünist sosyalist sistemi benimsemesidir. İki ülke arasında ekonomik ve sosyolojik olarak uçurum düzeyde farklar vardır. Bu farklar 2023 verilerine göre: Güney Kore'nin (GK) nüfusu 52 milyonken, Kuzey Kore'ninki (KK) 26 milyondur. GK'da ortalama ömür 83 yıl, KK'da 73 yıldır. GK'nın gayri safi yurt içi hasılası 1,8 trilyon, KK'nın ki ise 48,3 milyar dolardır. GK'da kişi başına düşen milli gelir 35 bin dolarken, KK'da 800 dolardır. BM'nin verilerine göre KK nüfusunun yaklaşık yarısı açlık ve kıtlıkla karşı karşıyadır. Bu verilere bakıldığında GK ve KK arasındaki durum adeta Cennet ve Cehennem gibidir. Bu durumun sebebi ise KK'da rekabet yok, özgür düşünce yok askeri odaklı, tek hedefi savunma harcamalarından

ibaret olan, askeri rejimin varlığıdır (Laçiner, 2024).

GK ve KK arasında zaman zaman siyasi gerginlikler yaşanmakla birlikte askeri çatışmalar da meydana gelmektedir. Bunun en şiddetli örneği 2010 yılının Mart ayında KK'nın, GK'ya ait Cheonan savaş gemisini batırması ve Kasım 2010'da da KK'nın Yeonpyeong Adası'nı bombalayarak toplamda 52 kişinin ölümüne sebebiyet vermesidir (Kılıçdaroğlu ve Demir, 2023: 480).

Yukarıdaki tüm gelişmeler değerlendirildiğinde GK'yu açık ve net bir şekilde destekleyen ABD, karşısında nükleer güce sahip KK bulunmaktadır. KK aynı zamanda Asya Pasifikte; ABD'nin müttefikleri olan Tayvan ve Japonya ile de husumetlidir. KK'nın, Rusya-Ukrayna savaşında Rusya'ya önemli miktarda silah tedariki sağlaması, bununla birlikte 2024 yılının Çin ve KK liderleri tarafından dostluk yılı ilan edilmesi; ABD karşısında bölgesel ve küresel dengeler açısından KK-Rusya-Çin dayanışması büyük bir tehdit arz etmektedir. Bu ve benzer birçok sebeplerden ötürü Asya Pasifikte, KK merkezli büyük çaplı bölgesel ve küresel boyutta bir krizin ve/veya savaşın çıkma ihtimali oldukça yüksektir. Diğer bir ifadeyle KK, dünyada siyasi ve askeri yapısı itibarıyla dondurulmuş çatışma ülkesi niteliğindedir.

4. HİNDİSTAN PAKİSTAN VE ÇİN ÜÇGENİNDE: KEŞMİR SORUNU

Asya'nın kalbi olarak bilinen Keşmir bölgesi, Himalaya dağlarının çevrelediği Pakistan, Hindistan, Çin ve Afganistan sınırlarının kesişiminde bulunmaktadır. 2. Dünya Savaşı'nın vermiş olduğu ekonomik çöküntü sebebiyle İngilizlerin Hindistan'dan çekilmelerinin sonucunda, Hindistan 1947 yılında ikiye ayrılarak, Hindistan ve Pakistan olarak bölünmüştür. İngilizlerin hâkimiyetinde olan Hindistan, bölünmeden önce yaklaşık 550 farklı yönetimi olan prenslikten oluşmaktaydı. 1947 sonrasında Hindistan ve Pakistan isimli iki farklı devlet ortaya çıkınca, ilgili prensliklerden bir kısmı Hindistan'ı bir kısmı da Pakistan'ı seçmişlerdir. Fakat bu ayrışma sürecinde iki prenslikte büyük problemler meydana gelmiştir. Bunlardan biri, halkının çoğunluğu Müslüman fakat yöneticileri Hindu olan Keşmir bölgesi, diğeri ise çoğunluğu Hindu fakat yöneticileri Müslüman olan Haydarabat bölgesidir. Bölünme sürecinde Hindistan, Haydarabat'a bir operasyon düzenleyerek burayı kısa sürede topraklarına dâhil etmiştir. Keşmir bölgesinin idaresinden sorumlu Hindu olan Hari Singh ise ilk etapta hangi devletle birleşeceğine henüz karar vermediğini açıklayarak, Hindistan ve Pakistan yönetimlerine bekleme kararı aldığını bildirmiştir (Nazari ve Karakaya, 2023: 11). Bu süreçte Keşmir bölgesi statüsü belli olmayan, bölge olarak kalmıştır. Statü belirsizliği ise bölgede tansiyonun yükselmesine sebebiyet vermiştir. Öyle ki bu tansiyon yüksekliği günümüze kadar büyük bir problemler yumağına dönüşerek, bölgesel ve küresel krizlere sebebiyet verebilecek konuma yükselmiştir.

Keşmir'in idaresinden sorumlu Hari Singh, Keşmir halkının çoğunluğun Müslüman olmasından ve Keşmir'in kültürel ve ekonomik yönler başta olmak üzere birçok yönden Pakistan'a yakın olduğunu belirterek, Pakistan'la birleşme kararını açıklamıştır. Fakat daha sonra Hari Singh, Hindistan'dan gelen tepkiler sonucunda kararını değiştirmiştir. Bunun üzerine çoğunluğu Müslüman olan Keşmir halkı isyan çıkartarak 24 Ekim 1947'de Azad Keşmir İslam Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Hindistan ise bu süreçten sonra Azad Keşmir'i tanımayarak, işgal altındaki topraklar olarak tanımlamıştır. Pakistan'da Keşmir ve Cammu bölgesini, Hindistan tarafından işgal edilmiş bölgeler olarak açıklamıştır (Nazari ve Karakaya, 2023: 11-12).

Harita 1: Bölgesel Çatışmaların Merkezinde Keşmir'in Görünümü

Kaynak: Aparı, Saadet Firdevs, 2023, AA.

1947 yılından günümüze kadar Keşmir bölgesi üzerinde, Hindistan-Pakistan ve Hindistan-Çin arasında irili ufaklı büyük çatışmalar meydana gelmiştir. Keşmir'in yerelden çıkıp, bölgesel ve küresel tartışma alanı haline dönüşmesinin sonucunda sürece Rusya, ABD, BM, ŞİO ve İİT gibi devletler ve uluslararası kuruluşlar da müdahil olmuşlardır. İngilizlerin Hindistan'ı terk etmesinin sonucunda Keşmir üzerinden Hindistan, Pakistan ve Çin arasında 1947, 1965, 1971 ve 1999'da Kargil Savaşları olarak adlandırılan dört büyük savaş meydana gelmiştir. Hindistan'ın bağımsızlığıyla birlikte, Çin ve Hindistan arasında sürekli sınır anlaşmazlıkları ortaya çıkmıştır. Nitekim her iki ülke 1954 yılında "Bir Arada Yaşamamın 5 İlkesi" başlıklı anlaşma imzalamış olsalar da 1962 yılında iki ülke arasında büyük savaş çıkmıştır. Bunun neticesinde de Çin, Tibet'i topraklarına katmıştır (Oğuş, 2023: 115). Tibet üzerinden Çin ve Hindistan'ın kavgalı olması, Çin-Pakistan ilişkilerinin gelişmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler sonucunda da Çin, Pakistan'a nükleer silah teknolojisini vermiştir. 1970 ve 80'li yıllarda bölgede Çin, Pakistan'la ittifak ilişkisi gelişirken, Hindistan'ın da Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirmiştir. ABD ise o yıllarda genel olarak tarafsız kalmayı önceleyerek, Pakistan tarafına daha yakın tutum sergilemiştir.

Cennet Vadisi olarak adlandırılan Keşmir bölgesi verimli toprakları, bol su kaynakları ve doğal güzellikleri ile tarım açısından oldukça elverişli bir bölgedir. Pakistan'ın su rezervlerinin önemli bir kısmı bu bölgeden karşılanmaktadır. Bölgenin Pakistan kontrolünden tamamen çıkması, Pakistan'ın çölleşme ile karşı karşıya kalmasını beraberinde getirme durumu söz konusudur. Günümüzde bölgenin güney ve doğu kısmında Hindistan'ın kontrolündeki Cammu ve Keşmir olarak adlandırılan bölge, Keşmir'in yaklaşık %45'inden ibarettir. Pakistan ise Baltistan, Gilgit ve Azad Keşmir olarak bilinen %35'lik alanı kontrol etmektedir. Çin kontrolündeki Aksai Çin bölgesi de %20'lik alana tekabül etmektedir. Özetle dünyada dondurulmuş çatışma bölgesi olarak bilinen Keşmir bölgesinin; %45'ini Hindistan, %35'ini Pakistan ve %20'sini de Çin kontrol etmektedir (Aparı, 2023: AA). BM'nin 1948'de Keşmir için almış olduğu karar gereği, bölge halklarının hangi ülkelere katılmak istediklerine, kendileri karar vermeleri gerekirken, Hindistan bu karara yaklaşık 70 yıldır uymamaktadır.

5. ORTA ASYA'NIN KALBİ OLAN FERGANA VADİSİ'NDEKİ ANLAŞMAZLIKLAR

Orta Asya bölgesinin en yüksek ve en yoğun nüfuslu bölgesi olan Fergana Vadisi Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan sınırları içerisindeki bir bölgenin ismidir. Yüzölçümü 23 bin kilometrekare, uzunluğu 300 km ve genişliği ise 70 km olan bu vadiye yaklaşık 10 milyon insan yaşamaktadır. Coğrafi olarak Orta Asya bölgesinin yaklaşık %5'ine tekabül eden Fergana Vadisi'nde, yaklaşık olarak toplam Orta Asya nüfusunun %25'i yaşamaktadır. Fergana'da kilometrekare başına düşen insan sayısı yaklaşık 640'ken, bu oran toplam Orta Asya'da 17 kişidir (Karadağ, 2022: 8).

Doğal güzellikleri, iklim çeşitliliği, su bolluğu ve maden kaynakları gibi zenginlikler başta olmak üzere birçok potansiyeli bünyesinde barındıran Fergana Vadisi, Sovyetler Birliği döneminden kalan problemlerin mirasıyla günümüze kadar gelmiş ve bu problemler büyük oranda da güncelliğini korumaktadır. Orta Asya'da Fergana Vadisi üzerinden gerginliklere ve çatışmalara sebebiyet veren

problemlerin en önemlileri: anklav-eksklav sorunları, Şiilik, Selefilik, Vahhabilik gibi İslam'ın özünü yok etmeye yönelik radikal dini akımlarla birlikte, Amu Derya (Ceyhun) ve Sır Derya (Seyhun) nehirlerinden akan suların paylaşımı konusudur (Karadağ, 2022: 8). Seyhun ve Ceyhun nehirleri ülkeler arası sınır aşan sular olduğu için bir ülkenin fazla su kullanımı veya ilgili nehirler güzergâhlarına çeşitli barajların yapılması, başka bir ülkede su kıtlığına sebebiyet verebilmektedir. Bu sebeple su kaynaklarının paylaşımı Fergana'nın en büyük problemlerinden birisidir. Bu iki nehir buzul suları ile beslenmektedir. Orta Asya bölgesinin toplam su kaynaklarının %90'ını oluşturmakla birlikte, tarımda kullanılan toplam suyun %75'i bu nehirler yoluyla tedarik edilmektedir (Karadağ, 2022: 9).

Seyhun ve Ceyhun nehirlerinin su havzaları yukarı havza ülkeleri olan ve Kırgızistan ve Tacikistan'dan çıkarak, aşağı havza ülkeleri olan Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan'a doğru akmaktadır. Kırgızistan'ın tarım arazilerinin %50'si, Tacikistan'ın tarım arazilerinin %70'i ve Özbekistan'ın tarım arazilerinin %25'i Fergana Vadisi'ndedir (Karadağ, 2022: 10). Bu sebeple su kaynaklarının paylaşımı, bölge devletleri arasında zaman zaman askeri çatışmalara sebebiyet vermektedir.

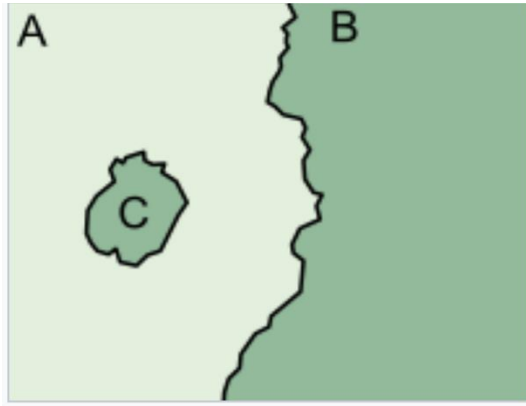
Tablo 3: Orta Asya Devletlerinin Ülke Dışından Gelen Su Kaynaklarına Bağımlılık Oranları %

Ülkeler	Ülke Dışından Gelen Suya Bağımlılık Oranı
Kazakistan	30
Kırgızistan	0
Tacikistan	16
Türkmenistan	97

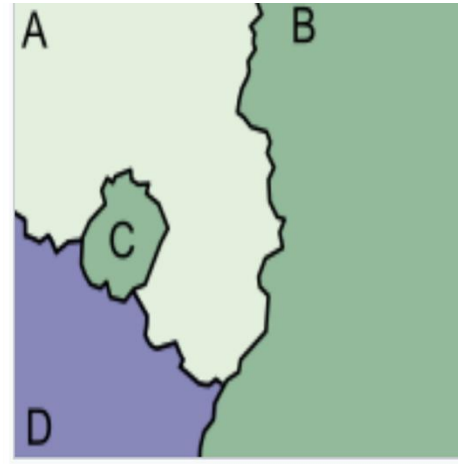
Kaynak: Karadağ, 2022: 9

Fergana Vadisi'nin en çatışmalı problemlerinden birisi de “Anklav ve Esklavlardır”. Egemenliği siyasi olarak bir devlete ait olan, fakat coğrafi olarak başka bir devletin sınırları içerisinde bulunan toprak parçalarına Anklav denir. Esklav ise yine egemenliği siyasi olarak bir devlete ait olan, bununla birlikte coğrafi toprağı ikinci bir devlet içerisinde bulunup, üçüncü bir devlete de komşu olan toprak parçasına denir. Tıpkı Nahcivan özerk bölgesinin Azerbaycan ile sınırı olmaması gibi Anklav ve Esklav bölgelerinin, siyasi egemenliği kendisine ait ülke ile coğrafi sınırları yoktur. Fergana'da 9 Anklav vardır (Çalışkan, 2023: AA). Bu Anklavlar arasında karşılıklı sınır geçişleri, ithalat, ihracat ve su kaynaklarının paylaşımı başta olmak üzere çözüm bekleyen birçok çatışma mevcuttur. Son yıllarda bölge ülkeleri arasında karşılıklı sınır problemlerinin çözümüne yönelik barışçıl diplomatik görüşmeler başlamış olsa da istenilen hızda ilerlememektedir.

Şekil 1: Anklav ve Eksklavların Gösterimi

(Şekil: 1) Şekil:1'de, C B'nin eksklavidir ve ayrıca A içerisinde bulunan bir anklavidir. Eğer C bağımsız bir siyasi bölge olsaydı bir anklav olurdu **ancak eksklav** olmazdı.

(Şekil: 2) C bölgesi B bölgesinin bir eksklavidir. Ancak D ile de sınır paylaştığından A'nın anklavı değildir.

Kaynak: Anklav ve eksklav, Wikipedia, Özgür Ansiklopedi https://tr.wikipedia.org/wiki/Anklav_ve_eksklav

Fergana Vadisi petrol, doğal gaz, Kömür, bakır, demir, cıva, boksit, ozokerit, tuz, bizmut, gümüş ve antimon gibi rezervler bakımından zengin olmakla birlikte tarihi İpek Yolunun geçiz güzergahında bulunmaktadır. Nitekim Çin'in yapmayı planladığı Kuşak Yok projesinin Orta Asya güzergahı da Fergana üzerinden geçmektedir. Sovyetler Birliği'nin bölgeye yönelik olarak her hangi bir kriz çıktığında, müdahalesine gerekçe oluşturabilmesi için dondurulmuş çatışma alanı olarak bırakılan Fergana Vadisindeki anklav ve eksklavlar sorunu; bölgeyi Çin, ABD gibi emperyalist güçlerin müdahalesine açık hale getirmiştir.

Tablo 2: Fergana Vadisi'ndeki Anklavlar, Nüfus ve Etnik Kompozisyonu

ANKLAV	ANKLAV SAHİBİ ÜLKE	ANKLAVIN BULUNDUĞU ÜLKE	NÜFUS	ETNİK DURUM
Barak	Kırgızistan	Özbekistan	600	%100 Kırgız
Çonkara	Özbekistan	Kırgızistan	0	Toprak arazi olarak kullanılmaktadır
Jangail	Özbekistan	Kırgızistan	0	Toprak arazi olarak kullanılmaktadır
Sarvak	Tacikistan	Özbekistan	400-2,500	%99 Özbek, %1 Tacik
Şahimardan	Özbekistan	Kırgızistan	5,000	%91 Özbek, %9 Kırgız
Soh	Özbekistan	Kırgızistan	25,000-70,000	%99 Tacik, %1 Kırgız
Voruh	Tacikistan	Kırgızistan	10,000-30,000	%95 Tacik, %5 Kırgız
Kayragaç	Tacikistan	Kırgızistan	150	%100 Tacik

Orta Asya'da özellikle Soros Vakfı gibi Batı destekli vakıfların misyonerlik faaliyetleri oldukça fazladır. Orta Asya ve Kafkaslarda Batı destekli Şiilik, Selefilik ve Vahhabilik gibi radikal İslamcılarının misyonerlik faaliyetlerinin önüne geçilebilmesi için gerekli önlemler, Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde ivedilikle alınmalıdır. Bu çerçevede geleneksel Semerkant Buhara İslam'ının, Türkistan uygarlığı değerlerine uygun bir şekilde, okul ve ibadethanelerde öğretilmesi gerekir. Bölgede etnik ve dini köken bakımında Türk halklarının ayrıışmayıp, dayanışma içerisinde yaşayabilmeleri için Mevlana, Ahmet Yesevi, İmam Buhari, İmam Maturidi ve İmam Serahsi gibi İslam büyüklerinin fikir ve yorumlarının yaygınlaşması için gerekli gayretler gösterilmelidir. Tüm Türk halklarının ortak tarihe, ortak dile ve ortak dine mensup olmaları avantajından faydalanılarak, etnik çatışmalara sebebiyet vermeden, "Türk üst kimliği" bilinci büyük bir aidiyet olarak kalplere ve zihinlere yerleştirilmelidir.

Aksi takdirde orta Asya bölgesindeki Türk Cumhuriyetleri'nin kendi aralarındaki sınır anlaşmazlıkları büyük bir bahane unsuru olarak önce kışkırtılıp, sonra emperyal güçler tarafından kullanılabilir. Bu durum ise bölgesel ve küresel çaplı büyük bir çatışmaya ve/veya alev topu gibi 3. Dünya Savaşı'nın çıkışına sebebiyet verebilir.

6. KAFKASLARDA KARABAĞ SORUNU VE ZENGERUZ KORİDORU'NUN AÇILMASINA YÖNELİK BELİRSİZLİK VE ÇATIŞMALAR

1600'lü yılların sonlarına doğru Çarlık Rusya siyasetinde etkin güç olan I. Petro, Ruslara sıcak denizlere inmeleri için Akdeniz'i hedef göstermiştir. Akdeniz'e inmelerinin yolu olarak da yaklaşık olarak üç ana güzergâh belirlenmiştir. Bunlardan birincisi; Balkanlar ve Ege Denizi üzerinden, ikincisi Kafkaslar ve Türkiye'nin Doğu Anadolu bölgesi üzerinden, üçüncüsü ise Hazar Denizi doğrultusunda güneye doğru İran üzerinde Basra körfezine inip Akdeniz'le buluşmaktır. Rusların Akdeniz hedefleri, Türklerin ana yurdu olan Orta Asya'ya doğru yayılmacı siyaset izlemelerini beraberinde getirmiştir. Rusların tarih sahnesine çıktıktan sonra Türk topraklarına doğru genişlemesi özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda, Türkler açısından onarılması oldukça güç olan siyasi, ekonomik, askeri, kültürel ve dini tahribatlara yol açmıştır.

Çarlık Rusya, Sovyetler Birliği ve Rusya Federasyonu dönemlerinde; Osmanlı imparatorluğu ve/veya Türkiye'nin, Orta Asya ile karşılıklı bağımlı kopardırılmak için iki bölge arasında tampon görevi görmesi için Gürcistan, Ermenistan gibi Hıristiyan devletler bilinçli olarak kurdurulmuşlardır. Örneğin Nahçıvan gibi Azerbaycan'a ait fakat Azerbaycan ile sınırı olmayan bir ekslav bölgesinin oluşturulması, Sovyet Rusya'sının problemleri mirasıdır. Bu sebeple Karabağ sorunu sadece Azerbaycan-Ermenistan arasında bir sorun değil, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile entegrasyonuna vurulmuş balyoz niteliğindedir. Gerek Karabağ Sorunu gerekse Zengezur Koridorunu açılmaması, yukarıda da değinildiği gibi bölgesel ve küresel açıdan anklav ve ekslav niteliğindedir.

1923'te Azerbaycan'a bağlı Dağlık Karabağ Özerk bölgesi kurulmuştur. Ermeniler ise bu özerkliği başından beri kabullenmeyip 1936, 1965 ve 1980'lerin sonlarına doru şiddeti yoğunlaşan gösteriler yapmışlardır. Sovyetler Birliği'nin çöküşünün hemen ardından, Ermenistan Karabağ bölgesini işgal ederek, Azerbaycan Türklerine yönelik büyük katliamlar yapmışlardır. 1993-94 yılları arasında Ermeniler tarafından Birinci Karabağ Savaşı başlatılmıştır. Rusların desteğini alan Ermeniler Karabağ bölgesinde, Azerbaycan toprağı olan Hankenti, Şuşa, Ağdere, Hocalı, Hocaent, Laçın, Kelbecer, Kubatlı, Cebraıl, Zengilan, Fuzuli, Ağdam olmak üzere toplamda 12 bölgeyi işgal etmişlerdir. Özellikle Hocalı katliamı Azerbaycan halkında derin tranvalar yaratmıştır (Ağır, 2023: 227). BM'nin 1993 yılında almış olduğu karara göre Ermenistan işgal ettiği topraklardan gere çekilmesi gerekirken bu karara uymamıştır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) bünyesinde yürütülen görüşmelerde neticesiz kalmıştır. Sebebi ise Karabağ bölgesinin dondurulmuş çatışma alanı olarak başta Rusya ve Fransa olmak üzere ABD, İngiltere Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve İran gibi ülkelerin bölgeye müdahale edebilmeleri için kullanmaya elverişli olmasıdır (Taşcıoğlu, 2023: 550).

27 Eylül 2020 tarihinde Ermenistan, Azerbaycan'ın Karabağ topraklarına tekrar saldırı başlatmıştır. Bu saldırı Azerbaycan'ın karşı saldırısıyla ikinci Karabağ Savaşı'na dönüşmüştür. Savaş

44 sürmüştür. Türkiye'nin tam desteğini alan Azerbaycan, Rusya'nın da konjonktürel olarak tarafsız kalmasının sonucunda, Ermenistan karşısında Karabağ bölgesinin yaklaşık büyük bir kısmını geri almıştır. 19 Eylül 2023 tarihinde Ermenistan, Azerbaycan topraklarına tekrardan saldırmıştır. Bu gelişme üzerine Azerbaycan, anti terör operasyonu başlatarak Ermenistan ordusunu geri püskürtmüş ve Ermenistan yenilgiyi kabul ettiğini açıklamıştır (Ağır, 2023: 227).

Rusya, Kafkaslarda gerek Ermenistan'ı kontrol edebilmek, gerekse Türkiye'nin Orta Asya ile entegrasyonunu baltalamak için Karabağ sorununu bir koz olarak yıllardır kullanmış ve kullanmaktadır. Benzer stratejiyi İran da uygulamaktadır. İran'ın Kuzeyinde yaklaşık 35 ile 40 milyona yakın Azerbaycan Türkü yaşamaktadır. İran kendi ülkesi içerisindeki etnik yapıyı gerekçe göstererek, Türkiye'nin Orta Asya bölgesine doğru siyasal, ekonomik, askeri ve kültürel yönlerden açılması durumunu kendisine karşı büyük bir tehdit olarak görmektedir. Bu sebeplerden dolayı da İran, kendi ülkesinin kuzeyinden, Nahcivan'a paralel olarak, Türkiye ve Orta Asya arasında bir koridorun açılmasına daima karşı çıkmaktadır. Zengezur Koridoru olarak adlandırılan bu koridorun açılmasına başta Ermenistan ve İran karşıdirlar. Fransa, ABD ve Rusya gibi ülkeler ise bu belirsizlikten ve/veya kaostan beslenmektedirler.

Türk ve Rus ilişkileri bakımından, Rusya'nın dikkat etmesi gereken en önemli husus ise: Rusya'nın 17 milyon kilometrekarelik yüzölçümü içerisinde, 141 milyon nüfusun çok az olduğu gerçeğidir. Bu nüfusun %30'unun Rus olmaması ve büyük bir kısmının da Türk ve Müslümandır. Nüfusu oldukça yaşlı olan Rusya'nın 2050 yılına gelindiğinde 100 milyonun altına düşeceği tahmin edilmektedir. Rusya, bir taraftan Ukrayna savaşı nedeniyle Batı ile kavgalı, diğer taraftan ise Orta Asya enerji rezervleri bakımından da Çin ile büyük rekabet halindedir. Diğer bir ifadeyle dünyanın üretim ambarı olan Çin, çok yüksek miktarda enerji tüketmektedir. Çin adeta kara delik gibi petrol, doğalgaz ve kömür gibi ne kadar fosil yakıt varsa tüketmektedir. Çin günümüzde bu ihtiyacının büyük bir kısmını Kazakistan ve Türkmenistan'dan tedarik etmektedir. İlerleyen yıllarda da Kuşak Yol Projesi ile Orta Asya rezervleri Çin için çok büyük anlam ifade edecek. Özetle Ukrayna savaşı sonucunda Rusya yenilgiye uğradığında, sıra Batı (ABD) tarafından Çin'e gelecektir. Ve/veya Batı (ABD) yenilgiye uğradığında, sıra Çin tarafında Rusya'ya gelecektir. Bu bağlamda Rusya sağduyulu hareket edip Türkiye ile ittifak ilişkilerini geliştirmeyi dikkate almalıdır.

Türkiye ise bölgede 1992 yılında Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan'la başlattığı Türkçe Konuşan Ülkeler Zirvesi, 2009'da Türk Konseyi ve daha sonra Türkmenistan, Macaristan ve KKTC'nin gözlemci üye olduğu, 2021 yılında da Türk Devletleri Teşkilatı'na (TDT) dönüşen oluşumu daha aktif kullanmalıdır. Türkiye bölge ülkeleri ile karşılıklı ticaret hacmini daha da arttırmalıdır. TDT bünyesinde ortak ordu, ortak savunma ve ortak gümrük birliği gibi oluşumlar ivedilikle kurulmalıdır.

7. ARKTİK BÖLGESİ (KUZEY KUTBU)'NİN PAYLAŞIMINA YÖNELİK BELİRSİZLİK VE ÇATIŞMALAR

Dünyada sanayileşmeyle birlikte karbon salımının artışına paralel olarak, özellikle 2000'li yılların başından itibaren yerküre hızla ısınmaya başlamıştır. Küresel ısınma olarak adlandırılan bu süreç iklim değişikliğini de beraberinde getirmiştir. Yerküredeki ısınmanın sera etkisi yapması, buzulların hızla erimesine sebebiyet vermektedir. Arktik bölgesi olarak adlandırılan Kuzey Kutup bölgesindeki buzulların erimesi, özellikle bölgeye komşu olan ABD ve Rusya rekabetini derinden etkilemiş olmakla birlikte, bölgeye komşu olmayan Çin gibi devletlerin birbirleri ile çatışmalarını gün yüzüne çıkarmıştır.

Özetle Arktik bölgesindeki buzulların önemli bir kısmının erimesinin sonucunda yeni zenginlikler ortaya çıkmıştır. Bunlar:

- Yeni ticaret güzergâhları,
- Fosil yakıtlar bakımından yeni maden kaynakları,
- Nadir elementler bakımından yeni kaynaklar,
- Balıkçılık alanları genişlemiş (ticari değeri yüksek yaklaşık 430 balık türü vardır) (Baldıra, 2023: 92) ve

➤ Yeni turizm bölgeleri ortaya çıkmıştır.

Geçmiş yıllarda büyük buzul kütleleri altında bulunan, yukarıda sayılan zenginliklerin günümüzde ortaya çıkması, bölgeye komşu olan devletlerarasındaki rekabeti, çatışmaya dönüştürmüş olmakla birlikte, bölgeye komşu olmayan başta Çin olmak üzere birçok Avrupa ülkesinin de iştahını kabartmıştır.

Arktik bölgesinde buzulların erimesinin sonucunda özellikle Rusya, ABD ve Çin başta olmak üzere Almanya, Fransa ve İngiltere arasında bölgenin paylaşımına yönelik büyük çatışma başlığı olan: “deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin anlaşmazlıklar” ortaya çıkmıştır.

Bölge üzerinde deniz yetki alanlarının paylaşımı, münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı, iklim değişikliği ile mücadele başta olmak üzere birçok probleme çözüm bulabilme için 1996 yılında Arktik Konseyi kurulmuştur. Arktik Konseyi'nin daimi üyeleri: ABD, Rusya, Kanada, Danimarka, Norveç, İzlanda, İsveç ve Finlandiya'dır. Bu ülkeler aynı zamanda Arktik bölgesine kıyısı olan ülkelerdir. Arktik Konseyi'nin gözlemci üyeleri ise Almanya, Birleşik Krallık, İtalya, Fransa, Polonya, Hollanda, İspanya, İsviçre, Hindistan, Japonya, Güney Kore, Singapur ve Çin'dir. Burada dikkati çeken en önemli husus ise Çin'in konseydeki gözlemci üyeliği statusüdür. Çin, Arktik bölgesine komşu olmamakla birlikte, kendisini Arktik'e yakın komşu olarak görmektedir. Dış politikasını da bu hedef ve stratejiye göre yönlendirmektedir (Baldıra, 2023: 81).

Birleşmiş Milletler 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'ne göre devletlerin deniz ve okyanuslarda, deniz yetki alanları 200'midir (374 km). Fakat arktik bölgesi deniz ve kara alanlarıyla birlikte çok büyük bir alan olduğu için her devlet kendi kıyısından 200 mil denize doğru çıktığında, ortada dünyanın hiçbir ülkesine hukuki olarak henüz ait olmayan çok büyük bir açık deniz alanı kalmaktadır. Arktik üzerinden yürütülen çatışmanın temeli bu açık deniz alanında ortaya çıkan yeni ticaret güzergâhları ve maden kaynaklarının paylaşımıdır. Özellikle Çin, kuşak Yol Projesi kapsamında, Kuzey Kutup bölgesini çok büyük bir avantaj olarak görmektedir. Çin Kendisini Arktik'e yakın komşu olarak konumlandığından, Arktik'in yaklaşık olarak tam ortasından geçen, şimdilik buzullarla kaplı olan geçiş güzergâhını kendisi için tapulamaya çalışmaktadır. ABD ise Çin'i bölgeden uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Çin'den Çıkan bir gemi, Asya Pasifik üzerinden güney güzergahını kullanarak Süveyş Kanalı'ndan, Akdeniz'e oradan da Avrupa'ya mal getirdiğinde, Arktik güzergahına oranla oldukça uzun ve maliyetlidir. Diğer bir ifadeyle Çin'den çıkan bir gemi güney güzergahı (Süveyş Kanalı-Akdeniz) yerine, Arktik (Kuzey Kutup) üzerinden Avrupa'ya mal taşıdığına yol mesafesi yaklaşık %40 oranında azalmaktadır. Mesafenin azalması yakıt maliyeti, sigortalama ücreti ve müşteriye daha hızlı mal ulaştırma gibi çeşitli yönlerden avantajlar sağlamaktadır.

ABD Jeoloji Araştırmalarının 2008 yılı verilerine göre Arktik bölgesinde 90 milyar varil petrol, 1.669 trilyon fit küp doğal gaz ve 44 milyar varil sıvı doğal rezervi bulunmaktadır. Bu rezervlerin de %84'ünün açık deniz bölgelerinde bulunduğu ifade edilmektedir (Seyedmohammad ve Isanedjad, 2023: 233). Bu oranlar dünyada kanıtlanmamış petrolün %13'üne doğalgazında %30'una denk gelmektedir (Baldıra, 2023: 90). Bölgede nadir elementler olarak adlandırılan değerli metal ve taşlarda mevcuttur. Bunlar: Kalay, uranyum, kurşun, apatit, demir, mika, titanyum, niyobyum, barit, ametist, kalsit, çinko, Nikel, fosfat, tantalit, bakır, alümina, flogopit, vermikülit, kuvars, florit ve altıdır. Bu madenlerin tahmini değerinin yaklaşık 1,5 ile 2 trilyon dolar olduğu varsayılmaktadır (Seyedmohammad ve Isanedjad, 2023: 234).

Bölgenin önemli bir kısmı hala buzullarla kaplı olduğu için bölgede devletlerin birbirlerine karşı üstünlük sağlamaları bakımından, buzkıran gemi teknolojisine sahip olmak çok büyük bir avantajdır. Rusya'nın 7 tanesi nükleer enerji, 30 tanesi de dizel ile çalışan 37 buzkıran gemisi vardır. ABD ve Çin'in ise ikişer tanedir. Bunlar ise dizel ile çalışmaktadır (Seyedmohammad ve Isanedjad, 2023: 236)

Arktik bölgesine kıyı uzunluğu en fazla olan ülke Rusya'dır. BMDHS göre; kıyı uzunluğu en fazla olan devletin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi de o oranda geniş ve büyüktür. Bölgeye Rusya, ABD, Kanada, Danimarka, ve Norveç doğrudan komşudurlar. İsveç Finlandiya ve İzlanda ise bölgeye dolaylı yönden komşu oldukları için diğer devletlere oranla kıyı uzunlukları çok azdır. Rusya-Ukrayna savaşının başlamasıyla birlikte İsveç ve Finlandiya'nın hızlı bir şekilde NATO'ya üye olmak

istememesinin altında yatan temel sebep, Rusya korkusu değildir. ABD, İsveç ev Finlandiya üzerinden kendisine yönelik Arktik'te deniz yetki alanları bakımından ileriye dönük olarak daha fazla kazanım elde etmeyi hedeflemektedir. Rusya-Ukrayna savaşının ABD tarafından körüklenerek çıkartılmış olması, ilerleyen yıllarda Arktik üzerinde, ABD-Rusya arasında ve/veya ABD-Çin arasında büyük bir kavganın yaşanacağı ayak sesleridir. Rusya-Ukrayna savaşı buzdağının sadece görünen yüzüdür. Bu ve benzer sebeplerden dolayı Arktik, dünyada bölgesel ve küresel boyutta büyük bir çatışmaya gebe durumundadır.

8. ORTA DOĞU'DAKİ ÇATIŞMA BÖLGELERİ OLAN: HÜRMÜZ BOĞAZI, SÜVEYŞ KANALI, BABEL MENDEP BOĞAZI, FİLİSTİN MESELESİ VE EGE-AKDENİZ'İN PAYLAŞIMI SORUNU

Coğrafi konumu itibariyle Doğu ve Batı arasındaki kesişim güzergâhlarının kavşak noktası olan Orta Doğu, petrol ve doğalgaz rezervleri bakımından oldukça zengin bir bölgedir. Geçmişten günümüze kadar olan süreçte Orta Doğu, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeden çekilmesinin sonucunda birçok kanlı savaş ve çatışmalara sahne olmuştur. Bunun temel sebepleri ise Orta Doğu'nun:

- Süveyş Kanalı, Babel Mendep Boğazı ve Hürmüz Boğazları gibi Asya Pasifiği, Akdeniz üzerinden Atlantik Okyanusu'na bağlayan ticaret güzergâhlarını bünyesinde barındırması,
- Dünyanın önemli petrol ve doğal gaz rezervlerinin bölgede bulunması,
- Müslümanlık, Musevilik ve Hristiyanlık dinlerinin bu bölgede doğması ve
- İsrail devletinin kurulması için bu bölgenin seçilmesi,
- Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarını paylaşımı (kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge belirsizliği) sorunu,
- Türkiye ve Yunanistan arasındaki yetki alanlarını paylaşımı sorunu,
- KKTC'nin devlet olarak Batı tarafından yok sayılmasıdır.

Hz. Muhammed'in 632 yılında vefatının ardından Orta Doğu coğrafyasında yaklaşık olarak sırasıyla Emeviler, Abbasiler, Eyyübiler, Memlûklüler, Osmanlı İmparatorluğu ve Batı sömürgeciliği hüküm sürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesinin sonucunda, Batı merkezli İngiltere, ABD, Fransa ve Sovyetler Birliği-Rusya gibi emperyal, revizyonist ve yayılımcı politika izleyen ülkelerin hakimiyeti Orta Doğu'da başlamıştır. 1917 yılında İngilizlerin Filistin'i işgal etmeleri ve İngilizlerin Balfor Deklerasyonu'yla; Yahudilere, Filistin topraklarında bir devlet inşa etme sözü vermeleri sonucunda, dünyanın dört bir yanından Filistin'e Yahudi göçü hızlanmıştır. Balfor Deklerasyonu doğrultusunda 1948'de İsrail devleti kurulmuştur. İsrail 1948, 1956, 1967 ve 1973 yılında bölgenin Arap devletleriyle şiddetli savaşlar yapmış. İsrail, ABD ve İngiltere gibi Batılı devletlerin desteği ile girdiği tüm savaşlardan galip olarak ayrılmıştır (Çalık Topuz, 2023: 53-54). Es son savaş ise 7 Ekim 2023 yılında İsrail-Filistin arasında meydana gelmiştir. Bu savaş sonucunda yaklaşık yüz bine yakın masum Filistinli, İsrail tarafından soykırıma uğramıştır.

İsrail'in dış politikası; Yahudi inancı doğrultusunda, Siyoniz endekslî, Teopolitik bir yapıya sahiptir. Bu teopolitik uzantılı Siyonist yapı, 2. Dünya Savaşı sürecinde Avrupa'da, Yahudilerin zulme uğradıklarını iddia etmektedirler. Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgenin kendilerine vadedilmiş topraklar olduğunu iddia etmektedirler. Yahudiler 2. Dünya Savaşı sürecinde sözde soykırıma uğradıkları iddialarını, aşırı abartarak, uluslararası ilişkiler karmaşası içerisinde kendilerine büyük bir mağduriyet aranası oluşturmuşlardır. Bu mağduriyet arenasını her konjunktürde kullanarak, sürekli dışarıdan tehdit var bahaneleri adı altında; revizyonist, yayılımcı ve soykırıma yönelik işgallerinden hiç geri durmamışlardır.

İsrail devletinin kendi uydurmuş olduğu sözde Yahudi inancına göre kendileri "Tanrı'nın seçilmiş halkıdır" bu sebeple diğer insanlar ise "goyim'dir". Uydurulmuş Yahudi inancına göre Goyim, Yahudi olmayan halkı tanımlar. Göyim'ler hayvanlar gibi aşağılık insanlardır, görevleri üstün ve seçilmiş İrk olan İsrail halkına hizmet etmektir. İsrail devleti kurulduğu günden itibaren güvenlikçi

politikalar yoluyla, teopolitik ekseninde, Siyonizm hedeflerine doğru adım adım ilerlemektedir. 7 Ekim 2023 yılında İsrail tarafından, Gazze’de yapılan yüzbinlerce soykırım, Siyonizm’in amaç ve hedefleri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple İsrail’in işgal girişimleri ile dini söylemleri arasında paralellik mevcuttur. Bu durum İsrail’in Siyonist yapılı teopolitik bir devlet olduğunun göstergesidir (Emir, 2024: 210).

Orta Doğu’da büyük kriz çıkma yoğunluğu yüksek olan Hürmüz Boğazı, Süveyş Kanalı, Babel Mendep Boğası gibi bölgelerin sorunları Filistin meselesi ile doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlantıda ABD gibi Batılı devletlerle, Çin’in Kuşak Yol Projesi’ne dair çıkarları çakışmaktadır. 2023 yılında çıkan Filistin-İsrail savaşı her ne kadar lokal kalıp, bölgesel bir savaşa dönüşmemiş olsa da Orta Doğu, ilerleyen yıllarda bölgesel ve küresel çaplı büyük dondurulmuş çatışmalara gebe olacaktır. Çünkü dünya ticaret güzergâhlarının büyük bir kısmı buradan geçmekte ve enerji rezervlerinin önemli bir kısmı buradadır. Orta Doğu’nun en problemlili sorunları ise bölgede İsrail’in varlığıdır.

9. SONUÇ

Dünyada dondurulmuş çatışma alanları olarak nitelenen, diğer bir ifadeyle bölgesel ve küresel çapta çok büyük kriz çıkarma potansiyeline sahip, siyasal egemenliği tartışmalı olan bölgeler bu çalışmanın temel odak noktasını oluşturmuştur. Gerek siyasal egemenliğine ilişkin belirsizliklerinden, gerekse enerji rezervlerinin yoğunluğu ve ticaret güzergâhlarının öneminden dolayı dünyada birçok çatışma bölgesi mevcuttur. Dünyada ihtilafli olan bölgeler bu çalışma içerisinde kıtalara göre ayrıştırılarak, her biri üzerinde ayrıntılı analizler yapılmıştır.

Asya Pasifik’te Tayvan, Japonya, Kuzey Kore ve Kuril Adaları üzerinden yürütülen ABD-Çin ve Çin-Rusya arasındaki husumetler deniz yetki alanlarının sınırlandırılması kapsamında açıklanmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan Tayvan’ı, ABD-Çin arasında büyük bir restleşme merkezi olduğu ve Çin’in, Tayvan konusunu adeta bir milli mesele haline getirdiği vurgulanmıştır. Uzak Doğu’da, Hindistan, Pakistan ve Çin arasındaki sınır anlaşmazlıklarının temelini oluşturan Keşmir sorununun bölgeye ve dünyaya yansımaları kapsamında, Hindistan’ın; Çin ve ABD arasında ilerleyen yıllarda nasıl konumlanabileceğine vurgu yapılmıştır. Fergana Vadisi, Zengezur koridoru, Karabağ sorunu, Gürcistan’ın Batı’ya yönelimi gibi konu başlıkları, Orta Asya, Hazar bölgesi ve Kafkasların temel çatışma bölgeleri olarak ele alınmıştır. Filistin-İsrail çatışması, Babülmendep Boğazı, İran-Basra Körfezi, Süveyş Kanalı, Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanlarının paylaşımı sorunu, Yunanistan’ın Ege Denizi’ndeki yayılmacı girişimleri; Orta Doğu’nun dondurulmuş çatışma başlıkları kapsamındadır. Rusya-Ukrayna savaşı, Bosna Hersek-Sırbistan ve Kosova-Sırbistan gerginlikleri Doğu Avrupa ve Balkanların temel kriz bölgeleridir. Bu kriz bölgelerinden çıkabilecek çatışmaların dünyaya yayılma riskleri bu çalışma kapsamındadır. Buzulların erimesine paralel olarak ortaya çıkan, Arktik bölgesindeki yeni ticaret güzergâhları ve enerji rezervlerinin paylaşımından kaynaklanan krizler; özellikle ABD, Rusya ve Çin başta olmak üzere dünyanın diğer ülkelerine olası yansımaları ayrıntılı olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Özellikle son yıllarda Afrika’da çeşitli darbelerin meydana geldiği ve bu darbelerin sonucunda bölgede Rusya ve Çin etkisinin arttığı, buna paralel olarak da Fransa ve ABD’nin nüfuzunun azaldığı gözlemlenip, Afrika bölgesindeki kriz bölgeleri, dondurulmuş çatışma alanları kapsamında ele alınarak analizler yapılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Ağır, O. (2023). Dağlık Karabağ Sorunu Bağlamında Türk Dünyası Jeopolitiği, İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 12 Sayı: 2

Aparı, S. F. (2023). Hindistan ve Pakistan arasındaki Keşmir meselesi 76 yıldır çözülmemiştir. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/hindistan-ve-pakistan-arasindaki-kesmir-meselesi-76-yildir-cozulemiyor/2805971>

Aslan, M. (2024). Dünyada silahlanma yarışında son durum. Anadolu Ajansı. . <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-dunyada-silahlanma-yarisinda-son-durum/3171489>

Baldıra Selen, 2023, Avrupa Birliği’nin Arktik Politikası, Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 1,

Çalık Topuz, Z. (2024). Orta Doğu'da Devletler Arası Askeri Anlaşmazlıkların Modellenmesi, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt: 10, Sayı:2

Çalışkan, B. (2023). Kırgızistan-Tacikistan sınırında çözüme doğru. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-kirgizistan-tacikistan-sinirinda-cozume-dogru/3113629>

Emir, (2024). İsrail'in Hamas Savaşı Bağlamında Teopolitik Motivasyonu İle Müttefiklik İlişkisinin Bölgesel Etki Analizi, UPA Strategic Affairs, Cilt: 5 Sayı: 1,

Ekip, T. A. (2024). Dünyada 12 bin 512 nükleer savaş başlığı mevcut. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyada-12-bin-512-nukleer-savas-basligi-mevcut/3163633>

Gönültaş, B. (2024). Küresel askeri harcamalarda 2023'te 2 trilyon 443 milyar dolarla rekor kırıldı. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kuresel-askeri-harcamalarda-2023te-2-trilyon-443-milyar-dolarla-rekor-kirildi/3198616>

Kasapoğlu, C. (2024). 2. Soğuk Savaş kapıdayken NATO, Türk savunma sanayisi ve Baykar. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-2-soguk-savas-kapidayken-nato-turk-savunma-sanayisi-ve-baykar/3209694>

Karabulut, A. (2020). Güç Olgusu ve Nükleer Silahlanma Kazakistan-Kuzey Kore Karşılaştırması (Kazakistan Saha Araştırması). Sonçağ Akademi Yayınları, Ankara

Kılıçdaroğlu, K. ve Demir, E. (2023) Kuruluşundan Bugüne Kuzey Kore'nin Dış Politikasında Değişim: Tarihsel Bir İnceleme, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt, 18 Sayı, 2

Kişi, E. (2023) Uzak Doğu'nun Kadim Meselesi: Tarihi ve Siyasi Yönleriyle "Çin-Tayvan Sorunu", Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 13

Karadağ, H. (2022). Türkistan'da Bir Sancı Odağı: Fergana Vadisi, Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 10, 8 - 18,

Laçiner, S. (2024). Kuzey Kore, Koca Avrupa'yı 6'ya Katladı. Top Mermisi Bulamayan Avrupa Füze Arayacak. Youtube Kanalı. <https://www.youtube.com/watch?v=AKZJEYUpE7s>

Laçiner, S. (2024). Coğrafya Kader midir? Kuzey ve Güney Kore Örneği. Youtube Kanalı. <https://www.youtube.com/watch?v=SpRhdNDcIJU>

Nazarı, M. İ. ve Karakaya, İ. (2023). Hindistan-Pakistan Çatışmasında Keşmir Sorunu, Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi, Cilt: 7 Sayı: 3,

Oğuş, N. (2023) Çatışma Çözümlemesi Bakımından Keşmir Sorunu, İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 2

Ou, X. (2024). Value of goods exports from Taiwan to mainland China between 2013 and 2023(in billion U.S. dollars). Statista. <https://www.statista.com/statistics/1116752/taiwan-goods-exports-to-mainland-china/>

Özmen, S. (2022). Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tayvan Politikası ve Bu Politikanın Dünya Siyasetinde Önemi, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 11 Sayı: 3

Seyedmohammad, S. A. Ve Mohammad, I. (2023). 21. Yüzyılda Kuzey Kutbu'nun Jeopolitik Konumu ve Oluşan Yeni Jeopolitik Eksenleri (Rusya, Çin ve ABD), Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt: 9 Sayı: 2,

Sakman, T. (2024). Soykırıma mühimmat desteği: İsrail'e kim ne kadar silah gönderiyor? Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-soykirima-muhimmat-destegi-israile-kim-ne-kadar-silah-gonderiyor/3202823>

Tespam, 2024 (Türkiye Enerji Stratejileri ve Politikaları Araştırma Merkezi) <https://www.tespam.org/tr/>

Taşcıoğlu, Ö. L. (2023). İkinci Karabağ Savaşı ve Sonuçlar, Trakya Üniversitesi Sosyal

TRT Haber, 2024, Çin ve Kuzey Kore, 2024'ü "dostluk yılı" ilan etti, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cin-ve-kuzey-kore-2024u-dostluk-yili-ilan-etti-825487.html>

Yeltin, H. ve Kaşlılar, M. M. (2023). Rusya-Japonya İlişkilerinde Kuril Adaları Sorunu, Uluslararası Eşitlik politikası Dergisi cilt 3 Sayı 1

Yıldız, M. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşında Rusya'yı Anlamak: Tek Sorumlu Putin Mi? Akademik Hassasiyetler, Cilt: 9 Sayı: 19

EXTENDED ABSTRACT

During the Cold War, which was established under the hegemony of the US, the US, together with the European countries, aimed at the collapse of the Soviet Union. From the early 1970s onwards, the US took China with it against the Soviet Union, integrated it into the world system and, together with European countries, destroyed the Soviet Union. Both in the bipolar world order and in the unipolar (US) world that began in the early 1990s, the US and its allies (such as Europe, Japan and China) lived happily ever after until the early 2000s.

By the first quarter of the 21st century, the hegemonic power of the United States has weakened, and in parallel, many large and small power centers, especially China, have emerged. The world is in the chaos of multipolar international relations, where the bipolar and/or unipolar order has collapsed. The US and its allies are not in a win-win situation as before, but rather in a lose-lose situation. In parallel with the US-China rivalry, China is on the rise, while Europe's economy is weakening due to the Russia-Ukraine war.

The fact that Western leaders turned a blind eye to the massacres in Gaza, on the one hand, and to the war in Ukraine, on the other, brought Western values into question and started the collapse of Western values. The world has entered a great crisis and this crisis is pregnant with great change and transformation. While there is a great power vacuum in the world, within this vacuum there are deep-rooted problems that have been merged with the crisis. These problems are global warming, climate change, environmental problems, energy security, food, water, migration, cyber-attacks, artificial intelligence, disinformation, increasing inequality and the collapse of justice. Parallel to the increase in problems in the world, questioning and rebellion against the system have also increased. As a result of all these developments, the world is facing many regional and global crises. In fact, any one of these crises is strong enough to cause the Third World War.

The main subject of this study is to investigate the potential of a small spark in various parts of the world such as Taiwan, North Korea, Kuril Islands, Kashmir, Karabakh, Zangezur Corridor, Arctic Region, Suez Canal, Hormuz and Babel Mandep straits to turn into World War III. In addition, the main objective of the study is to analyze the process leading to a major world war that may emerge over the disputed areas with sovereignty gaps on a regional and global scale, which are referred to as frozen conflict areas in the world.

The conclusion of this study is that the aforementioned crises over disputed areas with sovereignty gaps and the US-China rivalry emphasize that the footsteps of the third World War are already being heard.

The main focus of this study is on the regions of the world that are characterized as frozen conflict zones, in other words, regions with disputed political sovereignty that have the potential to create major regional and global crises. There are many conflict zones in the world due to uncertainties regarding political sovereignty, the density of energy reserves and the importance of trade routes. In this study, the disputed regions of the world have been categorized by continents and each of them has been analyzed in detail.

The US-China and China-Russia antagonisms in the Asia Pacific over Taiwan, Japan, North Korea and the Kuril Islands were tried to be explained in the context of maritime delimitation. On the other hand, it is emphasized that Taiwan is a major center of confrontation between the US and China and that China has turned the Taiwan issue into a national issue. In the Far East, within the scope of the

reflections of the Kashmir problem, which forms the basis of the border disputes between India, Pakistan and China, on the region and the world, it is emphasized how India may be positioned between China and the US in the coming years. Topics such as the Fergana Valley, the Zangezur corridor, the Karabakh conflict, and Georgia's orientation towards the West were discussed as the main conflict zones in Central Asia, the Caspian region and the Caucasus. The Palestinian-Israeli conflict, the Babul-Mandeb Strait, the Persian-Basra Gulf, the Suez Canal, the dispute over maritime jurisdiction in the Eastern Mediterranean, and Greece's expansionist initiatives in the Aegean Sea are among the frozen conflicts in the Middle East. The Russia-Ukraine war, Bosnia-Herzegovina-Serbia and Kosovo-Serbia tensions are the main crisis zones of Eastern Europe and the Balkans. The risks of spillover of conflicts that may emerge from these crisis zones to the world are within the scope of this study. The crises arising from the sharing of new trade routes and energy reserves in the Arctic region, which emerged in parallel with the melting of the glaciers, and their possible repercussions on other countries of the world, especially the US, Russia and China, are analyzed in detail. Especially in recent years, various coups have occurred in Africa, and as a result of these coups, the influence of Russia and China has increased in the region, and in parallel, the influence of France and the USA has decreased, and the crisis regions in the African region have been analyzed within the scope of frozen conflict areas.